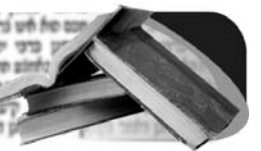

ד"ר אברהם אליעזר מרקס ביץ שליט"א לומדין

כנגד כולם, דהא כל העולם בעבר אחד והוא בעבר השני.

דף טו ע"ב

(ז) גמ', **סליק קוטרא מקבריה דאחר**. כתב **המהרש"א** (בחידושי אגדות), דאף דלא חזינן דעשן יוצא מקברי הרשעים אף שנידונים בגיהנם, הכא שאני משום דרבי מאיר ביקש שידונוהו ויצא עשן מקברו כדי שידעו הכל שנתקיימה גזירתו, וכדכתיב "ותגזור אומר ויקם לך". דילפינן מינה דצדיקים גזירים והקב"ה מקיים.

(יא) גמ', **גבורתא למיקלוייה רביה**. ביאר **המהרש"א** (בחידושי אגדות), דאף שלטובתו עביד דיזכה על ידי זה לעולם הבא, מיהו להרואים דרביה מיקלי ולא חזו דזכה לעולם הבא, נראה דאין זו לטובה. ועוד פירש, דאפשר דעדיף ליה לאחר דלא לידיינוהו ולא ליתני לעלמא דאתי מאשר ידונוהו ויזכה לעולם הבא.

(יב) גמ', **פסק קוטרא מקבריה**. **הכוכבי אור** (מאמר א) חישב דמפטירת רבי מאיר עד פטירת רבי יוחנן היה טפי ממאה וחמישים שנה (עיין שם החשבון). ואף על פי כן מוטב לסבול יסורי גיהנם הקשים, כדי לזכות אחר כך להנאות עולם הבא. ואף שידוע דאדם מוכן לוותר על הנאות גדולות כדי לא לסבול צער קטן, ואילו הכא סבל יסורים גדולים וקשים במשך שנים רבות. הרי לך כמה עצום ונורא עד אין שיעור הנאות עולם הבא ששווה לסבול הרבה כל כך עבורם.

(יג) גמ', **רמוץ מצא תוכו אבל קליפתו זרק**. הקשה **המהרש"א** (בחידושי אגדות), מהא דאמרין דלעיל דאכל התוכלא שהוא הפרי החיצון, חורק הגרעין שהוא פנימי. וכאן אומר דהפנימי אוכל והקליפה שהיא חיצונית זורק. ותירץ, דאחר לא היה שלם במידות ובדעות, במדות דאמרין דתבע לזונה, ודעות שאמר ב' רשויות הן. ולגבי הדעות דאמרין בסמוך דטינא היה בלבו מדמי זה לגרעין שהוא פנימי וזאת זרק. ולגבי המדות והמעשים הרעים אמר דתוכו אכל, דהיינו דלמד ממנו המצוות, אבל קליפתו שזהו המעשים הרעים לא למד ממנו אלא זרקן. **והעיון יעקב** תירץ, דעל קודם שיצא לתרבות רעה והיה נראה כצדיק גמור אמרו, דזרק את הגרעין, והיינו דמכל מקום טינא היתה בלבו. אבל לאחר שיצא לתרבות רעה וחילל ה' בפרהסיא, אמרו תוכו אכל, והיינו מה דעדיין זכר מתורתו וקליפתו שזהו מעשיו זרק.

(יד) גמ', **אם הרב דומה למלאך ה'**. ביאר **העץ יוסף** על פי פירוש **רש"י** (בראשית יח, ה) על קרא "וסעדו לבכם" דלא כתיב לבבכם, משום דאין יצר הרע שולט במלאכים, ולכך חשיבי דיש להם רק לב אחד. ואף הרב אשר יבקשו תורה מפיהו ראוי להיות דומה למלאך, שיהיה גובר על יצרו וכאילו אין לו אלא לב אחד. [עוד יש לבאר לפי מה דביאר **הגר"א** (במשלי ל"א) דע"י ההתאחדות וזכים לקנות התורה במ"ח קניניה. ואם כן בעינן לרב שיש לו לב אחד לאביו שבשמים, כדאיתא **בסוכה** (מה:). והיינו דאין ביניהם קנאה ותחרות, כמו המלאכים כדאיתא **בשבת** (פט.) (טו. ר.ג.).].

(טו) גמ', **כל דנקי אגב אמיה וכו'**. עיין **רש"י ד"ה כל דנקי אגב ותוס' ד"ה כל עמר דנקי, והערוך** (ערך עמר) פירש, דכל שהוא צמר נקי קולט הצבע יפה, כך רבי עקיבא שהיה נקי מתחילה עלה בשלום וירד בשלום, אבל אחר שמתחילה לא היה יפה לא ירד בשלום. והוסיף **המהרש"א** (בחידושי

אגדות), דרמז בזה למעשה דאיתא **בירושלמי** (הובא לעיל עמוד א' בתוס' ד"ה **שובו**), דבתחילתו הפרישו אביו אביו לתורה שלא לשם שמים, והיינו דלא הוה נקי אגב אמיה. **והעיון יעקב** הביא מירושלמי, דאמו הריחה ממין עבודה זרה.

דף טז ע"א

(א) גמ', **אות הוא ברבבה שלו**. **המהרש"א** (בחידושי אגדות) הביא פירוש **הערוך**, דהיינו דאין במלאכים דומה לו. ורבי עקיבא ראה מלאכים דומים למטטרון, וידע דלאו הקב"ה הוא. והוסיף דהיינו כפירוש השני **ברש"י ד"ה מאי דרש**, דכוונת הגמ' שלא טעה כמו שטעה אחר.

(ב) גמ', **יודעין סלקא דעתך**. ביאר **המהרש"א** (בחידושי אגדות), דהלא אפילו מלאכי השרת אין יודעין מה עתיד להיות אלא מה ששומעין מהקב"ה היודע כל עתידות.

(ג) תוס' ד"ה **כבני אדם**, הוי מצי למיחשב ישנים ומוציאים רעי כבני אדם. וכתב **המהרש"א** (בחידושי אגדות), דכן מצינו גבי אשמדאי **בגיטין** (סח:): דאכל ושתי ורוי וגני וכו'. **ובעץ יוסף** תירץ, קושיית התוס', דשינה בכלל מיתה דהוה אחד מששים במיתה. ומוציאין רעי, אפשר דמאכלם נבלע באיברים וכדאיתא **ביומא** (עה:): גבי מן.

(ד) גמ', **יש בהם דעת**. ביאר **העץ יוסף** דהיינו שכל אמיתי בהכרת קונם ויוצרים, ובעניני העולם. אבל בהמה אין לה דעת, אלא ערמה דמיונית לצרכיה.

(ה) גמ', **ג' כבהמות**. הקשה **הרי"ף** (בעין יעקב) דהוה ליה למימר ד' כבהמות, דאיכא נמי מיתה. ותירץ, דמייירי הכא קודם חטא אדם הראשון וכדכתיב "אני אמרתי אלקים אתם וגו' אכן כאדם תמותון". ועוד, דמיתת הבהמות נמשכו ממיתת האדם, שכשנקנסה מיתה על האדם נקנסה אף על הבהמות. **והעיון יעקב** הקשה עליו, דהא גבי שדים אמרין דמתים כבני אדם, וחזינן דמייירי לאחר שנקנסה מיתה על האדם. לכך ביאר, דחלוק מיתת אדם דהוא משום חטא ועוון, ממיתת בהמה, ובהא דמו שדים לאדם.

(ו) גמ', **ומספרים בלה"ק**. הקשה **העץ יוסף**, דהא אף בשאר דיבור שלא בלשון הקדש דמו למלאכים, דלבהמות ליכא דיבור כלל. ותירץ, דכיון דמלאכי השרת מדברין בלשון הקדש כדאיתא **בברכות** (ג.), אם איתא דבני אדם לא היו מדברים בלשון הקדש לא הוה דומין למלאכים. **והמהרש"א** (בחידושי אגדות) כתב, דנקט לשון הקדש משום המלאכים דמדברין בלשון זה, אולם עיקר מאי דדמו בני אדם למלאכים הוא עצם הדיבור, לאפוקי בהמה דאין לה כח הדיבור.

(ז) גמ', **ג' כבני אדם**. הקשה **המהרש"א** (בחידושי אגדות), אמאי לא קאמר דג' כבהמות, דגם בהם איתנייהו היינו ג'. ותירץ, דרוצה לומר דאוכלין דברים הראויין לבני אדם, ופרין ורבין כאדם דמשמשינן פנים אל פנים, וכן מתים. דהיינו דהשד יזכה במיתתו כשומרי מצוות בעולם הזה, שרוחו עולה למעלה כאדם, ואינה יורדת למטה כבהמה.

(ח) גמ', **ואין רצונו של מלך שיוזכרו לו אשפה**. הקשה **המהרש"א** (בחידושי אגדות) מהו הפגם שפוגם בכבוד ה', אדרבה היינו כבודו שממציא יש מאין המוחלט. ותירץ, דיש בזה פגם שהיה לפנים בריאה

לשמאי קודם הלל. אולם לאידך גירסא שפיר גרסינן הראשונים. והשיח יצחק כתב, דגם לגירסתנו יש לפרש דהראשונים קאי אהלל, ומשום דקתני במתני' הלל ומנחם יצא מנחם ונכנס שמאי, ואם כן הלל דנשיא הוה הוא הראשון ואידך הוה שני.

(יז) **גמ'**, להוציא מלבן של צדוקין. ביאר בעל המנחת חינוך (הובא במנחם משיב נפש), דמשמע דאף יהודה בן טבאי ידע שלא עשה כדן, וכחוראת שעה היתה להוציא מלבן של צדוקין. והוה שאמר לו שמעון בן שטח דלא זו בלבד דלא הוציא מלבן של צדוקים, עוד עבד כצדוקין, דהא חך דינא דעד שיזומו שניהם יליף מדכתיב "והנה עד שקר העד", דאמרו חכמים כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים, והצדוקין אין מודים בזה, אם כן עשה כמעשה הצדוקין.

(יח) **גמ'**, אם לא שפכת דם נקי. הקשה הריטב"א במכות (ה: ד"ה אם לא), היאך באה תקלה על ידי צדיק זה. ותירץ, שהעד ההוא היה חייב מיתה מעבירות אחרות, וכעין דאמרין בבבא מציעא (פג:). והקשה על דבריו הגר"י פערלא (בפירושו לרס"ג ל"ת פ"ד, דף קז:), דעל כרחק לא מיירי שנפסק דינו בבית דין על אותן עבירות, דאם כן היה הדבר מפורסם. ואכתי קשיא, היאך באה תקלה על ידו להרוג דם נקי בלא פסק בית דין.

(יט) **גמ'**, א"נ פיוסי פיוסיה. הקשה הריטב"א (מכות שם), אטו אין הצדיק הזה נאמן לנו בכך. ותירץ, דודאי נאמן. אלא דדחינן דליכא סייעתא ממאי דאין קולו נשמע. והוסיף, דאגב אורחיה אשמועינן דיש פיוס לאחר מיתה בקבר להפטר מעונש הנפש. וכן איתא בשולחן ערוך (או"ח סימן תר"ו ס"ב). אולם היר המלך (בפ"ז מדעות ה"ג) כתב, דלאחר שנהרג ונשפך דמו לא שייך ריצוי כלל.

(כ) **גמ'**, לתרבות רעה. כתב התפארת ישראל דנתחבר עם כת הבייתוסים שמכחישים תורה שבעל פה, וחיו חיי התבודדות. והבן יהוידע הקשה, היאך פירש אביי כן על מנחם שהיה צדיק וחסיד. וביאר דודאי כוונת אביי שיצא לעבודת המלך, אלא דקרי ליה להורדוס תרבות רעה, שמרד באדוניו וגם הרג חכמי ישראל, ורבא אתי לפרושי דברי אביי ולא פליגי. (כא) **גמ'**, לעבודת המלך. כתב התפארת ישראל דהיינו הורדוס, דכשראה מנחם להורדוס בילדותו ניבא לו שעתיד למלוך, וכשמלך לבסוף קראו למנחם לחצר המלך לעבודתו.

(כב) **גמ'**, שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות. הקשה הטורי אבן, מאי טעמא דמאן דאסר, הלא לא גזרו על שבות במקדש. ורצה לומר דאתיא אליבא דבית שמאי בביצה (כ). דאין סומכין ביום טוב משום דלא סבר תיכף לסמיכה שחיטה, וכיון דאפשר לסמוך מערב יום טוב הוה שבות שאינה צריכה, דלא התירוה במקדש לשיטת ר' נתן וכדאיתא בפסחים (סה:). אך דחה תירוץ זה, ותירץ, דכיון דלא בעינן תיכף לסמיכה שחיטה, לדעת בית שמאי, אם כן אין צריך סמיכה בעזרה וכדאמרין בזבחים (לג:), ולא התירו שבות במקדש היכא דאפשר במדינה, כדאמרין בעירובין (קג:).

(כג) **גמ'**, שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות. הקשו המרומי שדה והשפת אמת הא בביצה (כ). אמרין דבית שמאי ובית הלל נחלקו אחד מאן דאמר, אי בעינן סמיכה, ולאידך מאן דאמר נחלקו אי בעינן תכף לסמיכה שחיטה, הרי דלבית הלל דשרי לסמוך הוא משום דתיכף

אחרת, ולא היה רוצה באותה בריאה, והפגם בכבודו הוא, שהיה שינוי רצון לפניו כביכול.

(ט) **גמ'**, כל העובר עבירה בסתר. ביאר המהרש"א (בחיידושי אגדות), דהעובר בסתר ירא מבני אדם יותר מהקב"ה, ועושה עין של מעלה כאילו אינה רואה וכדאמרין בבבא קמא (עט:), דמטעם זה החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן, וזהו שלא חס על כבוד קונו.

(י) **תוס' ד"ה ויעשה**, לגמרי משמע וכו' ולא כפירוש ר"ח. הרי"ף (בעין יעקב) ביאר דבריהם, דקושיית הגמ' דחזינן דבסתר אינו דוחק רגלי השכינה, דאדרבה מוטב שילך ויעבור בסתר. והקשו תוס' דלפירוש ר"ח הקושיא אינה מובנת, דהא שפיר דוחק רגלי השכינה. אלא דילבש שחורים וכו' כדי שתכנע דעתו ולא יחטא. והרי"ף (בעין יעקב) ביאר, דאף לר"ח מקשינן שפיר, דהכא משמע דסתר חמור מגלוי, ואילו רבי אלעאי הזקן קאמר דבסתר עדיף טפי, וזהו דמשני דהא דמצי כיוף ליצריה דאז כאילו דוחק רגלי השכינה דאומר "לא יראני האדם" ולא איכפת ליה כבוד קונו. והא דלא מצי כיוף ליצריה, כדפירש רש"י ד"ה היכא דטוב לו בצנעא מבפרהסיא.

(יא) **גמ'**, המסתכל בג' דברים וכו'. כתב העיון יעקב דלראות בו לפי שעה, מותר בכולם. ואפילו מצוה איכא בנשיא משום "והיו עיניך רואות את מוריך". וכן איכא מצוה לראות בקשת כדי לברך עליו (כדאיתא בשולחן ערוך או"ח סימן רכ"ט).

(יב) **גמ'**, עיניו כהות. ביאר המהרש"א (בחיידושי אגדות) דכי היכי דהמסתכל בשכינה אין יכול לחיות, כדכתיב "כי לא יראני האדם וחי". כן המסתכל בדברים הללו שהם כדמות וזיו של שכינה, עיניו כהות, שהוא כמיתה וכמאמר חז"ל "סומא חשוב כמת".

(יג) **מתני'**, הלל ומנחם לא נחלקו. פירש התפארת ישראל (יכין ט"ז) דתרווייהו סברי דסומכין. אבל הרע"ב פירש כהרמב"ם (בפירוש המשניות), דלא נודע אם נחלק עם הלל בזה או לא. והעיר הרש"ש (במשניות) אמאי לא פירש כפשוטו דלא נחלקו, ותרווייהו סברי דסומכין. [ויש לומר דדייקו מהא דלא קתני הלל ומנחם אומרים לסמוך. (טו.ו.)]

(יד) **מתני'**, שמאי אומר שלא לסמוך הלל אומר לסמוך. כך הגירסא, אבל בשבת (טו.) ובירושלמי (פ"ב ה"ב) ובדפוסים ישנים הגירסא להיפך, "הלל אומר לסמוך ושמאי אומר שלא לסמוך", ולפי זה לא קשיא מה שהקשו תוס' ד"ה שנים.

(טו) **תוס' ד"ה שנים**, בתוה"ד, ואגב דנקט ליה הכא וכו'. הקשה השיח יצחק, דמשמע דבאו ליתן טעם להאי דהקדימו דברי שמאי לדברי הלל, והלא גמ' ערוכה היא בערובין (יג:). דהקדימו דברי בית שמאי לבית הלל, לפי שבית הלל היו נוהגין ועלובין ומקדימין דברי בית שמאי לדבריהם. ותירץ, דהתם מיירי על בית שמאי ובית הלל, והכא בא ליתן טעם על שמאי והלל גופיהו. והתפארת ישראל (בועז אות א') נטה מדברי התוס' וביאר על פי הגמ' בעירובין (שם).

דף טז ע"ב

(טז) **גמ'**, הראשונים היו נשיאים. המהרש"א (חיידושי אגדות) מחק תיבת הראשונים ומקורו מתוספתא. והוא עפ"י גירסתנו לעיל (אות יד) דקתני

שדה הוסיף להקשות דהא קתני בהדיא במתניתין "אבל לא עולות", ומדויק דחגיגה שפיר מביאין. וכן מוכח כל הסוגיא **בביצה** (יט.), **ולעיל** (ז): דשלמים קרבים אף ביום טוב. ותיירץ, דודאי מעיקרא דדינא מותר להקריב שלמי חגיגה לבית שמאי, אלא דכיון דסברי דלא בעינן תיכף לסמיכה שחיטה, על כרחך יצטרכו כל ישראל לסמוך מערב יום טוב על חגיגתם, וזהו מילתא דלא מסתברא, ומשום הכי לבית שמאי לא היו נוהגים להביא חגיגה ביום טוב אלא לאחר יום טוב, והיינו דפירש רש"י דחגיגה אינה קריבה אף ביום טוב.

(ג) **בא"ד**, שם. **המהרש"א** הקשה, לשיטת **התוס'** **לעיל** (ו): **ד"ה יש בשמחה**, דאיכא תשלומין בשלמי שמחה, והוה ליה "אין זמנה קבוע", ואינו קרב ביום טוב כחגיגה. באיזה שלמים קאמרי בית שמאי במתני' דמביאין. וליכא למימר דאיירי בשלמי ציבור, דהא בהו ליכא סמיכה כלל. ותיירץ, דאף דאין זמנן קבוע, מכל מקום קריבין משום דקרינן בהו "לכם" טפי מחגיגה.

(ד) **תוס'**, **ד"ה אין כה"ג**, **בסוה"ד**, שלא היה רגיל וכו'. ביאר **המרומי שדה** דאף דבכל השנה כהן גדול לובש בגדיו, מכל מקום ישראל אינם מצויין בעזרה בשאר ימות השנה אלא ביום טוב, ורואים אותו לבוש בבגדיו, ולכך ביום טובו שהכל מצויין בעזרה ויראו שאינו מלובש בכליו, יידעו שאין היום יום טוב.

(ה) **תוס'** **ד"ה אף עצרת**, משמע שהיה לו תשלומין. הקשה **השפת אמת** דהא כתבו **התוס'** **לעיל** (ט). **ד"ה תשלומין**, דבעצרת דיוס אחד הוא לכולי עלמא תשלומין דראשון הזה, אף לר"א דאמר תשלומין זה לזה, ומשום דשאר ימים דלאחר עצרת הוו ימי חול. ואם כן להירושלמי שהיו אוננים בראשון היאך הקריבו למחר הרי היו פטורין בראשון. ותיירץ, דדוד נפטר באמצע היום ושפיר נתחייבו בתחילת היום. **ובהגהות מצפה איתן** תירץ על פי דברי **המשנה למלך** (פ"ג מאבל ה"י) (שהגאון רבי **עקיבא איגר** ציין לדבריו בגליון הש"ס. וכן תירץ **המרומי שדה**), דלא היה להם דין אוננן גמורין לפוטורן ממצוות, משום דקיימא לן אין אנינות ביום טוב. והא דלא הקריבו מיד לפי שהיו אסורין באכילת קדשים, ולפי זה שפיר היו הם ברי חיובא בראשון. והמצפה איתן דחה דבריו.

(ו) **תוס'** **ד"ה פז"ר**, **בתוה"ד**, שיר פירש"י דלא איתפרש ליה. כן הוא **ברש"י ראש השנה** (ד): **ד"ה פז"ר**, **וביומא** (ג). **ד"ה שיר לעצמו**, **ובסוכה** (מז). **ד"ה שיר**. **ובראש השנה** הביא **רש"י** (שם) **ממסכת סופרים** דשירו הוא למנצח על השמינית (תהילים יב) וכדכתבו **תוס'** בשם ר' עזריאל.

(ז) **תוס'** **ד"ה תפסת**, **בתוה"ד**, ואין מודדין במידה שאינה כלה. והיינו דלמדה מרובה אין קצבה. **ובתוס' ראש השנה** (ד): **ד"ה תפסת**, **ובסוכה** (ה): **ד"ה תפסת** כתבו, דהכא לא שייך לפרש כן דהא שפיר אית למרובה קצבה דהיינו עד יום ח'.

דף יז ע"ב

(ח) **תוס'** **ד"ה דכתיב ופנית**, **בסוה"ד**, והר"ר אלחנן תירץ וכו'. ביאר **המהרש"א** דכוונתו לתרץ דמה שמצינו **בתוספתא** דמצות לינה כל שבעה, היינו מצד היום טוב. ומה שכתבו **תוס'** להוכיח דלינה הויה רק לילה אחד, היינו היכא דבא באמצע היום טוב וחיובו הוא מצד הקרבן. והביא

לסמיכה שחיטה, אבל בלאו הכי לא היו סומכים, והכא אמרינן דסברי דלא גזרו משום שבות. ותיירצו, דודאי עיקר פלוגתתם היא אי גזרו שבות או לאו, אלא דלבית שמאי גזרו משום דאפשר מערב יום טוב, דלא בעינן תנף לסמיכה שחיטה. ובאמת דאפילו היכא דאי אפשר לסמוך מערב יום טוב נמי אסור דכבר גזרו משום שבות, וכן לבית הלל שרינן משום דבעינן תיכף לסמיכה שחיטה ולפיכך לא גזרו. וכן מבואר **ברש"י לעיל** (ז): **ד"ה ואין סומכין וד"ה וסומכין**, דנחלקו אם גזרו שבות או לא, ולא הזכיר כלל פלוגתתם אי בעינן תיכף לסמיכה שחיטה. ומבואר דבזה עיקר פלוגתתם.

(כד) **תוס'** **ד"ה לעשות**, וכגון שהיתה בהמה שלהן. עיין להלן אות כז בשם **הראב"ד** פירוש אחר בזה.

(כה) **גמ'**, **ואין בנות ישראל סומכות וכו'**, **סומכות רשות**. **ברש"י ראש השנה** (ל"ג). **ד"ה הא נשים**, **וד"ה סומכות** משמע, דלתנא קמא דאין בנות ישראל סומכות איכא איסורא דבל תוסיף. אולם **התוס'** (שם) **בד"ה הא, ובעירובין** (צו). **ד"ה דילמא הוכיחו**, דליכא בל תוסיף בנשים המקיימות מצות עשה שהזמן גרמא. והא דלתנא קמא אסורין לסמוך היינו משום דמיחזי כעבודה בקדשים, אף על גב דנשים סומכות באקופי ידא.

(כו) **גמ'**, **ואין בנות ישראל סומכות**. **התוס'** **בקידושין** (לו): **ד"ה הקבלות, ובמנחות** (צג): **ד"ה ידו**, הקשו, למה לי קרא למעוטי נשים מסמיכה תיפוק ליה דהוה מצות עשה שהזמן גרמא. ותיירצו דסלקא דעתין שיהיו חייבות משום דסמך וסמך לושטט, וכשם שכשירות בשחיטה כן יהיו כשירות בסמיכה. **והריטב"א (קידושין שם)** תירץ, דפטורי נשים ממצות עשה שהזמן גרמא היינו דווקא בדבר שבחובה לגמרי, מה שאין כן סמיכה שאינה חובה לגמרי אלא באה להכשיר הקרבן. **ובעמק ברכה** (חגיגה) ביאר דבריו, דדין סמיכה אינו רק דין על הבעלים, אלא גם חובת הקרבן שיסמכו עליו, והוהו אמינא דנשים יסמכו מצד חובת הקרבן, דעלה לא שייך דינא דהזמן גרמא.

(כז) **גמ'**, **משום נחת רוח לנשים עבדינן עבודה בקדשים**. הקשה **הראב"ד** (בפירוש לתורת כהנים פרשת ויקרא א) אמאי לא הוכיחו מגופה דבריייתא דהיאך סומכות רשות הא קעבדי עבודה בקדשים. ותיירץ, דעדיף ליה לאקשווי ממעשה. וכתב דכל זה לשיטת **התוס' בחולין** (פה). **ד"ה סומכות**, דלר' יוסי דסומכות רשות היינו דווקא באקופי ידא, אבל **לרש"י בחולין** (שם) **ד"ה סומכות**, דר"י מתיר בנשים סמיכה גמורה ואפילו בכל כוחן, דנשים רשאיות לקיים מצות עשה שהזמן גרמן, אפילו היכא דיש איסור בדבר, אין הוכחת הגמרא מדברי רבי יוסי אלא מאבא אלעזר, דהתם לא היו הנשים בעלי הקרבן ולכך לא היו רשאיות לסמוך בכל כוחן ורק לאקופי ידא שרינן לה. והמקשן סבר דאי סמיכה בכל כוחו לא נתיר להן אפילו באקופי ידא דמיחזי כמזולזין בקדשים. אמנם **התוס' ד"ה לעשות** כתבו, דהייתה בהמה שלהן.

דף יז ע"א

(א) **מתני'**, **ומותרין בהספד ובתענית וכו'**. **המנחת חינוך** (מצוה תפ"ח ה') הוכיח מדעקרו עשה דשמחה בקום ועשה מפני הצדוקים, דליכא דין תשלומין לשמחה בעצרת.

(ב) **תוס' ד"ה יום טבוח אחר**, פירש"י וכו', ולא יתכן לומר כן. **והמרומי**

לא משמע ספירה בפה, אלא דמיתורא נפיק, ולכך יומי מייתר דכתיב וספרתם לכם, ותספרו נ' יום, אבל משבע שבתות לא משמע ספירה בפה, ולכך מייתי לז' שבועות תספר לך דמשמע בפה.

(יז) גמ', שם. כתב הרמב"ם (פ"ז מתמידין ומוספין הכ"ב) דמצות עשה למנות הימים עם השבועות. והביא האור שמח (שם) דבאגרות הרמ"ה וברבינו ירוחם פסקו, דבזמן הזה דווקא מנין הימים מן התורה, אבל שבועות אינו אלא דרבנן, דדווקא בזמן המקדש הוה מדאורייתא. וביאר האור שמח דהא ילפינן "מחג השבועות" דאיכא תשלומין לקרבנות כל שבעה, וכן משני רבא אהא דפריך ואימא חד יומא, דאטו יומי מנינן שבועי לא מנינן, נמצא דכל הדין למימני שבועי אינו אלא משום היום טוב דתשלומי הקרבנות, ולכך בזמן שאין בית המקדש קיים, תו ליכא מצוה למימני שבועי אלא מדרבנן.

(יח) גמ', קצירה ביום טוב מי שרי. תמה הטורי אבן דהא ודאי מהתורה קצירה שרי ביום טוב משום אוכל נפש, לדעת הר"ן (ביצה יב: מדפי הרי"ף, עין שם "המראי מקומות לעיון" דף כג: אות כ וכו') דכל מלאכת אוכל נפש שרי מן התורה, אלא שחכמים אסרו מלאכות הנעשים לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהם. ותירץ, דכיון דלא שרי מהתורה אלא קצירה ואסיפה מעטה לצורך אוכל נפש ביום טוב, ולא הרבה לצורך חול, אין זה קרוי חג הקציר וחג האסיף בשביל קצירה ואסיפה מועטת כזו. ובשורת חתם סופר (חור"מ קפ"ה) הקשה, דלשיטת תוס' בשבת (קנ: ד"ה במחזור דביבשה התבואה לגמרי הן ושרשיהן, ליכא איסורא אם אינו מייפה הקרקע על ידי קצירתו. דשפיר משכחת לה קצירה ביום טוב כהאי גוונא. ותירץ, דהני מילי בקוצר מקצת, אבל לקצור כל השדה אסור מן התורה משום "תשבות".

(יט) תוס' ד"ה אלא, בסוה"ד, דמדרבנן מיהא מיתסר. אולם התוס' בפסחים (ג.) ד"ה מקום כתבו, דהאיסור מלאכה ביום שמקריב קרבן מדאורייתא.

דף יח ע"א

(א) תוס' ד"ה אלא, בתוה"ד, ותירץ מורי. וכן משמע ברש"י ראש השנה (יג.) ד"ה וחג האסיף, ובתוס' (שם) ד"ה אלא, דכתבו דפשטא דקרא הוא חג הבא בזמן אסיפה.

(ב) גמ', איזהו חג שיש בו אסיפה וכו' חולו של מועד מי שרי. כתבו התוס' במועד קטן (יב:) ד"ה מכניס דלא ידע ר"י איזו מלאכה יש באסיפת פירות. וכתבו דאפשר דטירחא במועד אסור אף בדבר שאינו מלאכה. והרש"ש (שם) תירץ, דמיירי באוספו ממקום גדולו והוי מעמר.

(ג) גמ', מכלל דתרווייהו סבירא להו חולו של מועד אסור בעשיית מלאכה. הרמב"ן (בפסקי מלאכת חול המועד) הוכיח מכאן דמלאכת חול המועד אסורה מדאורייתא, דאי אינו אלא מדרבנן (כשיטת התוס' ד"ה חולו) מה החידוש דתרווייהו סבירא להו דחול המועד אסור במלאכה, הא ודאי משניות מפורשות שנינו בזה במסכת מועד קטן, אלא על כרחך דכוונת הגמרא מכלל דתרווייהו סבירא דאסור מן התורה. נובשיתת התוס' צריך לפרש דתרווייהו סבירא להו דאיכא אסמכתא מקראי, וכמו שביארו התוס' הא דאמרו בחולו של מועד מי שרי. (א.ג.).

(ד) תוס' ד"ה חולו של מועד, בתוה"ד, ועוד מצינו בירושלמי כלום אסור

דהתוס' בר"ה (ה.). ד"ה מה חג, הביאו דברי ר' אלחנן על קושיא אחרת עיין שם.

(ט) תוס' ד"ה דכתיב ופנית בבוקר, פרש"י בחוש"מ וכו' ולא יתכן דהתינח לרבי עקיבא. הקשה הטורי אבן דלרבי עקיבא נמי לא יתכן, דהא נפקא מינה מ"א יצא איש וגו'" דקאי אשבת, ומנלן דאף ביום טוב דקיל דינא הכי. אלא ודאי אף לרבי עקיבא ביום טוב איסור תחומין אינו אלא מדרבנן. אמנם באבני מילואים האריך להוכיח דשפיר ילפינן יום טוב משבת להחמיר.

(י) גמ', מאי לאו אין לה יום טבוח כלל. הקשה הטורי אבן היאך סלקא דעתין דאין לה כלל תשלומין אפילו יום אחד, הא להדיא קתני בסיפא דמתניתין, דאם חל עצרת בשבת לכולי עלמא יום טבוח אחר השבת. ותירץ, דסלקא דעתין דרק יום אחד איכא תשלומין, ומשום הכי בחל בשבת שפיר אית ליה תשלומין ביום א', מה שאין כן בחל בערב שבת דתו לית ליה תשלומין. וכן תירץ המהרש"א. והמרומי שדה הקשה על זה, דבסמוך דקבעי להוכיח מרבה בר שמואל דלא קרב אלא ביום טוב ותו לא, ומקשה אדר"א דאמר תשלומין כל ז', הא הוי ליה לאקשוויי טפי אמתניתין, דקתני דעל כל פנים איכא תשלומין יום אחד. ונהטורי אבן דחק דהוא הדין דאמתניתין נמי פריך. ולכך כתב דמתניתין ליכא להוכיח דאיכא תשלומין יום אחד, והא דקתני דיום טבוח אחר השבת היינו אפילו בלאו דינא דתשלומין, והוכיח כן מדאמרין בתמורה (יג.) דבעינן קרא לאשמועינן, במוספין, דאם עבר זמנו בטל קרבנו, מכלל דבלאו קרא היו מקריבין למחר, וכי איצטריך קרא לתשלומין הוא דווקא היכא דפשע. ועיין באות הבאה.

(יא) שם. עיין באות הקודמת. והשיח יצחק ביאר, דפשיטא דאיכא תשלומין יום אחד, וכדקתני סיפא דבחל עצרת בשבת יום טבוח אחר השבת, אלא דהכא מיירי דשכח מלהביא בערב שבת, ובהא פליגי בית שמאי ובית הלל, דלביית הלל כיון שהיה יכול להביא מערב שבת ולא הביא, איהו דאפסיד אנפשיה ולית ליה תשלומין, מה שאין כן עצרת שחל בשבת דאין העיכוב מחמתו. וכן תירץ המהרש"א.

(יב) גמ', ת"ש מי שלא חג, וכו' אלא ימי טבוח. העיר הטורי אבן, דאטו מפני דקשיא ליה אאמוראי, משבשת ליה לברייתא. ותירץ, דעל כרחך ברייתא משבשתא היא, דהא בסיפא דמתני' קתני דיש תשלומין (וכדלעיל באות י) והכא קתני דדווקא יום טוב של עצרת, אלא ודאי יש להגיה הברייתא, ושפיר אמרינן נמי ד"ימי טבוח" קתני ולא "יום טבוח".

(יג) תוס' ד"ה מצוה למימני, בתוה"ד, ותירץ וכו'. ביאר הרש"ש דכוונתם לבאר דברי הגמרא ד"ועוד חג שבועות כתיב", והיינו דמרבה בר שמואל לחודיה ליכא למילף תשלומין, ובקושיית הר' אלחנן דליגמר מיובל.

(יד) בא"ד, בסוה"ד, ומהכא שמעינן וכו', דהלכה כאב"י. ביאר השיח יצחק, דהוכחתם מדפריך רבא אטו עצרת יומי מנינן שבועי לא מנינן, ומשמע דקאי אומן הזה ולא אומן הבית.

(טו) תוס' ד"ה אף עצרת, דאי לענין יום טוב לא צריך קרא. המרומי שדה הגיה "לא צריך מה מצינו".

(טז) גמ', ומצוה למימני שבועי. הקשה המרומי שדה אמאי לא מייתי קרא "דשבע שבתות תמימות" כדמשמע במנחות (סו.). ותירץ, דמגופא דקרא

להיות בשבת. קשה הא איתא לעיל במתניתין (יז.) דלביית הלל עצרת שחל באמצע השבוע אין לה יום טוב. דהא מקריבים בעצרת עצמה. וכתב המשנה למלך (פ"ו מכלי המקדש ה"י בתוך הדברים) שהיה סבור למימר דר' טרפון שנה משנתו בבית שמאי. וכתב שהוא דוחק גדול. נוש ליישב על פי מה שכתב רש"י ביבמות (טז.), דר' טרפון מתלמידי בית שמאי היה. וכן מצינו להדיא בברכות (יא.) שאמר ר' טרפון שהיה בא בדרך והטה לקרות קריאת שמע כדברי בית שמאי. ואף על פי שאמר על עצמו שלא נהג כהוגן. שמא מעשה דאלכסא היה קודם מעשה דהתם. (י.צ.ב.).

דף יח ע"ב

(יא) מתני', נוטלין לידים וכו'. פירש רש"י בד"ה נטמא, דנקט הכא להני מעלות לפי שיש בסופן הלכות רגל שעמי הארץ חשובין טהורין ברגל. והמאירי (לעיל ב.) כתב, שהביאו כאן עניני טהרות, משום שהיו צריכים להטהר ברגל מפני הקרבנות.

(יב) , מתני', נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה, ולקודש מטבילין. רש"י ד"ה נוטלין וד"ה לקודש פירש, דתרומה כחולין ומעשר דנוטלין, ורק לקודש מטבילין. וכן איתא להדיא במתניתין דביכורים (פ"ב מ"א) שהובאה בגמרא בסמוך, דבתרומה איכא נטילת ידים. אבל הר"ח כתב, דלתרומה ולקודש מטבילין, [ואפשר דגרס לתרומה ולקודש מטבילין בלא וי"ו, ולהכי מפרש דלא קאי אדעיל מיניה]. ובמתניתין דביכורים שהובאה בגמרא לא גריס הר"ח נטילת ידים, אלא רחיצת ידים, דיכול להתפרש טבילה. (וכן הגירסא לפנינו במסכת ביכורים). [והא דמקשינן בגמרא קשיא מעשר וחולין, ולא משני דאין צריך טבילה אלא נטילה. יש לומר, משום דרחיצה הוא שם כולל לטבילה או לנטילה, ומדקתני דלחולין ומעשר אין צריך רחיצה, משמע שאין צריך אפילו נטילה. אבל קצת קשה, דהרי נטילה לחולין גזרו משום סרך תרומה כדאיתא בחולין (קו.), וכיון דלתרומה בעינן טבילה אמאי סגי לחולין בנטילה. (ש.ב.ב.).]

(יג) רש"י ד"ה ולקודש, אבל לאכול שלמים או חטאת ואשם לכהנים יש מעלה וכו'. כתב הרש"ש דהא דנקט רש"י לאכול לאו דוקא, דהרי בנגיעה בעלמא נמי פוסל. וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשניות דבנגיעה מיירי, אלא דרש"י בעי להשוותו לחולין ומעשר דמיירי באכילה, דגבייהו לא פסיל בנגיעה. [והרמב"ם (בפ"ח מאבות הטומאה ה"ו) כתב, דהא דאין טומאת ידים במקדש (כדאיתא בפסחים יט.), היינו אף בנגעו ידיו בדבר הפוסל חוץ למקדש, ונכנס למקדש ונגע בקדשים. ולכאורה רש"י פליג עליה דמצריך טבילה לאכילת אשם וחטאת דהיינו במקדש, אף דאין טומאת ידים במקדש, דהיינו, בגוונא דנפסלו ידיו חוץ למקדש, ואחר כך נכנס למקדש. ואפשר דרש"י מיירי באכילה דוקא, ואף דאין ידיו פוסלות הקודש בנגיעה, מכל מקום מיקריין טמאות בעצמן, שהרי אם יצא חוץ למקדש יפסלו קדשים, ולהכי אסור לאכול קדשים עד שיטבול, (וכדמצינו גבי מעשר שני לחלק מהשיטות עיין להלן אות ט"ו). ולפי זה אפשר דאגב חטאת ואשם דמיירי דוקא באכילה, נקט רש"י נמי בשלמים אכילה. (א.ג.א.).]

(יד) בא"ד, שצריך להטביל ידים בארבעים סאה. אמנם בתלמודי רבינו

מלאכה אלא וכו' משמע לישנא דמדרבנן הוא. והרמב"ן (בפסקי מלאכת חול המועד) כתב, דאף דמלאכת חול המועד אסורה מדאורייתא, כל היכא דהוא צורך המועד או דבר האבד מדאורייתא לעולם שרי, אבל חכמים אסרו מלאכת אומן אפילו לצורך המועד, וכן אסרו טירחא לצורך דבדר האבד, ועל זה קאי הירושלמי.

(ה) [בא"ד, וי"ל וכו', כיון דאקרא סמכינן ליה למיתסר לא מיסתבר ליה לאוקמי קרא דשרי בהדיא בהכי. נראה לבאר דבריהם דסברי כהריטב"א (בראש השנה טז.), דאסמכתא היינו שהתורה נתכונה לרמוז דבר זה, ודלא כדעת הרמב"ם (בהקדמה לפירוש המשניות) שאין האסמכתות אלא סימן שנתנו חכמים לדבר. (א.ג.א.). וצריך עיון איך יפרש הרמב"ם (לשיטתו באסמכתא) דברי הגמרא, דביר החזקה (פ"ז מיום טוב ה"א) סובר, דחול המועד אסור מדרבנן. (י.צ.ב.).]

(ו) בא"ד, והא דאמרין גבי כותים ותיפוק ליה משום לפני עור וכו'. הרש"ש ביאר, דהתוספות סברי דאין איסור לפני עור באיסורא דרבנן ולחכי מקשו מהתם, ודלא כדעת רבינו תם בתוס' בעבודה זרה (כב.) ד"ה ותיפוק, דאף באיסורא דרבנן שייך לפני עור. ובהגהות הרש"ש על הרא"ש (מועד קטן סימן א') כתב לפרש עוד, דכוונת הקושיא דעל כותים ודאי לא גזרו רבנן כלל כיון דלא ציינת.

(ז) גמ', אם בשביעי הרי כבר נאמר שבתון. הטורי אבן מגיה, דצריך לומר אם בשמיני, דהיינו שמיני של חג, דאילו בשביעי של פסח לא מצינו שנאמר בו שבתון, וכן איתא ברי"ף (מועד קטן א. בדפי הרי"ף).

(ח) גמ', הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים. הרא"ש (מועד קטן סימן א'), הקשה על דעת הסוברים דמלאכת חול המועד מדאורייתא, וכל הדרשות דרשות גמורות הן. דבשלמא להאי דרשה בתרייתא, איכא מיעוטא לרמוז שמסרן הכתוב לחכמים להתיר מקצת. אבל לשאר הדרשות, לא מצינו רמז מן התורה להתיר מקצתן ומנא להו לרבנן לחלק במלאכות. והטורי אבן תירץ, דכיון דמצינו שהתורה אסרה בפירוש דוקא יום טוב, משמע דחול המועד קיל מיניה.

(ט) גמ', כאן ביום טוב שחל להיות אחר השבת. כתב בפירוש הכותב (בעין יעקב), דמכאן מוכח דאסור להתענות במוצאי חג השבועות אפילו בזמן הזה, דהא ר' טרפון בימי החורבן היה. והביאו הבית יוסף (או"ח תצ"ד). ולדבריו רק ביום ראשון שלאחר העצרת אסור. [אמנם צריך עיון, דלביית הלל היכא דחל יום טוב באמצע השבוע, אין יום טוב לאחר יום טוב. (א.ג.א.).] אמנם הראב"ה (בסימן תת"ו) הביא בשם אביו (רבינו יואל) דהא דמצינו דהוצרכו להתיר הספד ותענית משום הצדוקין, הא לאו הכי היה אסור. היינו משום דגרסינן במועד קטן (כד.) אמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא מניין לאחר עצרת שאסור בהספד ותענית עד שבעה ימים, שנאמר בחג המצות ובחג השבועות וכו', והיינו אפילו לאחר החורבן כדמוכח התם. [אמנם גירסא דידן במועד קטן, כגירסת הגמ' לעיל (יז.) רק לענין תשלומין.]. וכתב הראב"ה, דאפילו כשחל יום טוב לאחר השבת לא התירו אלא אותו יום ותו לא. [ולפי זה היתה הגמ' יכולה לומר דר' טרפון מיירי אפילו בגוונא שהיה יום טוב בשבת, מעשה דאלכסא לא היה ביום ראשון אלא ביום שני. וצריך עיון. (א.ג.א.). ועיין באות הבאה.

(י) גמ', לא קשיא כאן ביו"ט שחל להיות אחר השבת כאן ביו"ט שחל

נקיות הוי. ובביאור הגר"א (סימן קנח, ה') משמע שמפרש דברי התוס' דמיירי שהיו ידיו מטונפות. והשיח יצחק ביאר כונתם, דאף שידיו נקיות ונוטל משום איסטניסות שרי, כיון שאינו נוטל כדיני נטילה. וכתב דאפשר דכהאי גוונא שרי ליטול אף ב' ידיו, אלא דנהגו ליטול רק יד אחת שמא יטעו ויטלו כדין נטילה. ובתוס' בברכות (מג.) ד"ה כל כתבו, דמשום כבוד הברכה הוא, ולא הוי כגסי הרוח משום שנוטל רק ידו אחת. ונמשמע שאסור ליטול ב' ידיו אף משום כבוד הברכה. ובתוס' הרא"ש כתב, דהתם נוטל משום נקיות כיון שמסובין בני חבורה יחד, שלא יהיה נמאס אחד על חברו, אבל יחיד הנוטל גס רוח הוא. [אבל בתוס' דידן לא חילקו, ומשמע דאף ביחיד שרי, וגם לא חילקו בין יד אחת לב' ידיו]. והרשב"א (ברכות מג.) כתב, דהתם צריך נטילה מדינא שמא יגע במשקין שבכוס, שכל שבמשקין צריך נטילה [דהיינו כמו טיבולו במשקה], וסגי בנטילת ידו אחת לזה, דאין צריך נטילת ב' ידים אלא לפת. והבית יוסף (סימן קנח) הביא דרבינו יונה והר"ן כתבו, דלא תיקנו אלא לאוכל שטיבולו במשקה, אבל לא למשקה, כיון שאין נוגע בו ואין דרך שיגע בו בידיו.

(ב) גמ', לא קשיא כאן לחולין כאן למעשר. כתב החזון איש (או"ח סימן קכ"ט) דמשמע מהכא, דמאי דמחמרי רבנן לאסור שני לטומאה, באכילת מעשר שני אינו דוקא בטומאת כל גופו, אלא אף בטומאת ידיו, דאי לא מחמרי רבנן בפירות מעשר כשידיי טמאות, ודוקא לנהמא צריך נטילה כשאר נטילה דנהמא דחולין, אם כן אין סברא להצריך כונה במעשר יותר מבחולין. ונכדברי הרמב"ם בפירוש המשניות שהובא לעיל אות טו (וקשה על התוס' רי"ד שהובא שם). אמנם יש לומר, דבאמת אין הנטילה הנאמרת כאן משום חומרא דמעשר, אלא מיירי בנהמא שגורו בו משום סרך תרומה (אף בחולין). ומכל מקום כמו דטבילה בלא כונה לא חשיבא טהרה למעשר, הכי נמי נטילה בלא כונה חשיבא ליה טהרה, והוי כאילו לא נטל.

(כא) תוס' ד"ה כאן, בתוה"ד, דכיון דנטל ידיו לחולין לא פסיל תרומה. המהרש"א ביאר כוונתם, דלפסול תרומה שאני מאכילת תרומה, והוא הדין כשלא נתכוין כלל נמי לא פסיל תרומה. וכן כתב בהגהות מים חיים (לבעל הפרי חדש). ונחזיקין לפי זה דבעינן נטילה לידים אף באופן שאינן פוסלות בנגיעתן וכמו שנתבאר באות טו]. והרש"ש ביאר, דכונתם דנטילה שאני מטבילה, דבנטילה סגי מה שנתכוין מיהא לחולין, וטהור אף לתרומה, ודוקא בטבילת כל גופו שנינו דהוחזק לחולין אסור במעשר.

דף יט ע"א

(א) גמ', גל שנתלש ובו ארבעים סאה וכו'. כתב הרא"ש (הלכות מקואות שבסוף נדה, סימן יג) דמשמע דאף שנתלש מן הים, והאי סתמא אתיא כר' יוסי במקואות (פ"ה מ"ד), דכל הימים מטהרין בוחלין, ודלא כתנאי דסברי התם דהוו כמקוה, ומקוה אינו מטהר בוחלין. והבית יוסף (ביו"ד רא, ה) הקשה, אם כן מאי מקשינן בסמוך מאי למימרא, הא אשמועינן למיסתם כרבי יוסי למימרא דהכי הילכתא. והב"ח (שם אות י') תירץ, דאם כן הוה ליה למיסתם במאי דפליגי בסתם ימים ולא בגוונא דגל שנתלש. והבית יוסף (שם) כתב, דמדברי הרמב"ם נראה שמפרש דכולהו תנאי מודו דימים מטהרין בוחלין, ולא פליגי אלא גבי זבין ומצורעין ומי

יונה (ברכות מא. בדפי הרי"ף) כתבו, דסגי שיטבול ברביעית, כיון דמדאורייתא אין צריך מ' סאה אלא לטבילת כל הגוף, אלא דרבנן אמרו דטבילת כלים נמי בעינן מ' סאה שלא לחלק בין כלים לטבילת הגוף. אם כן בטבילת ידים שאינה אלא מדרבנן די שיטבול ברביעית. ונאולי יש לחלק, דהתם דמיירי לענין נטילת ידים עיקר התקנה היא בנטילתם, ועל כן טבילת הידים בתר עיקר תקנתם אזלא, שהיא רביעית. מה שאין כן כאן שעיקר התקנה היתה לטבילה, ודין טבילה בסתמא במ' סאה.]

(טו) גמ', כאן באכילה דנהמא כאן באכילה דפירי. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דלמעשר צריך נטילה אף לפירי. [ואף שאין פוסלן בנגיעה], ולפי זה לא קאי האי שינויא אלא אחולין. והתוס' רי"ד הביא שכן פירש המורה, דבעינן נטילה למעשר לפירי, ואיהו פליג עליה, דכיון דאינו פוסל המעשר אין איסור אכילה, והוכיח כן מלקמן (כד:), (עיין שם אות י"ג), ומפרש דדוקא לנהמא דמעשר בעינן נטילה.

(טז) גמ', שם. הנה הא דצריך נטילה לנהמא, היינו דוקא בטומאת ידים, דהרי כל הטמאים לא בעו טבילה לאכילת נהמא דחולין, ודוקא לגבי ידים גזור. ואם כן קשה אמאי הוצרך לחלק בין נהמא לפירי. הא שפיר יש לומר דאפילו לפירי צריך נטילה, והא דלא פליגי רבנן ור"מ באכילה דחולין, מיירי בטמא כל גופו, כדקתני התם "כל הטעון ביאת מים", דמשמע הצריך טבילה במקוה, והוא דוקא בטמא כל גופו. אמנם רש"י בחולין (לג:) ד"ה כל כתב, כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים כגון הידים והכלים שנטמאו במשקין וכו', ואם כן כיון דמיירי האי מתניתין, אף בטומאת ידים, ודאי מוכח דרבנן אין מצריכים נטילת ידים לחולין על כל פנים בפירי. אלא דבעינן למימר, דלשון ביאת מים היינו נמי נטילת ידים. (א.ג.א.).

(יז) גמ', כל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח. ביאר הלבוש (סימן קנח, ה') דמראה שמחמיר בדבר שאין צריך מן הדין. ועיין באות הבאה ושלאחריה.

(יח) גמ', הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח. הבית יוסף (סימן קנ"ח) הביא דבהגהות רבינו פרץ על הסמ"ק (סימן קפא, ג') כתב, דהאיסור דוקא כשנוטל דרך נטילה לפת, אבל ליטול ידים דרך נקיות אין לחוש. והמאמר מרדכי (סימן קנח) ביאר, דכונתו שאינו נוטל נטילה המועלת לפת ולהכי שרי אפילו שאין ידיו מטונפות, דנוטל כדי לומר את הברכה בנקיות. אבל השיח יצחק ביאר, דאפילו משום איסטניסות דאכילה שרי ואפילו ידיו נקיות, כיון שאינו נוטל כדיני נטילה. אמנם הב"ח (שם) ביאר, דכונת רבינו פרץ שאין ידיו נקיות ואסור לברך בידים מטונפות. וכן נראה בפרישה (שם) שמפרש כן בדברי רבינו פרץ. וכן כתב בשו"ת מהרש"ל (סימן פ"ו), דאסור ליטול ידיו משום ברכה אלא כשאין נקיות, אבל כשהן נקיות הוי מגסי הרוח. אבל הלבוש (סימן קנח, ה') כתב דאם ידיו מטונפות או שנוטל משום הברכה שרי, ומשמע דמשום הברכה שרי אף כשאין מטונפות. והעולת תמיד (שם) דייק מדברי הלבוש, דאם ידיו מטונפות שרי אף משום האכילה ואף שכבר בירך. ונבפשות מתוס' ד"ה הנוטל משמע, דמשום נקיות שרי אף שלא משום הברכה, מדלא הזכירו דמשום הברכה הוא. (א.ג.א.). ועיין באות הבאה.]

(יט) תוס' ד"ה הנוטל, וכי אמר וכו' נוטלין כל אחד ידו אחת התם משום

למטה ולמעלה, ומתוס' (שם) בד"ה גזירה, מדוויק דלהאי טעמא אם יש מ' סאה במדרון עצמו ליכא חסרון חיבור, דהא דקטפרס אינו חיבור היינו לענין חיבור מה שנמצא למעלה מהמדרון ולמטה מהמדרון שהם במקומות אחרים לגמרי. (וכן מבואר ברשב"א שם בשם התוס'). אמנם ברש"י כאן מבואר, דאפילו אם יש בחרדלית עצמה מ' סאה לא חשיב חיבור. [אמנם כל זה כשהמ' סאה מתפשטין לאורך הקטפרס, וכלשון רש"י "ומ' סאה שבו אינן במקום אחד" והיינו משום דהוא זקוף כלשון רש"י, ויש לומר דבגל כיון שכל המים שבו אגודים במקום אחד, חשיב חיבור ולא מיקרי קטפרס וכו', כיון שאינו זקוף].

(ה) תוס' ד"ה נגזור, בתוה"ד, ומשמע דבכל חרדלית מיירי וכו' ולפירוש ראשון נחא. כתב המהרש"א דאין כונת התוס' דלפירוש ראשון תתישב הקושיא, דהא אדרבא משום דקטפרס אינו חיבור יש לפסול אף בים, אלא כונתם דהמשמעות ממתניתין דמקואות דאין מטבילין אפילו בחרדלית של ים, נחא דוקא לפירוש ראשון, דהפסול משום דקטפרס אינו חיבור, דאי טעמא רק משום זוחלין כיון דים מטהר בזוחלין אין שם טעם לפסול. (ו) בא"ד, ומשמע דבכל חרדלית מיירי מדלא הוזכר בהדיא גשמים. אמנם בתוספתא (מקואות פ"ד, ו') איתא איזהו חרדלית מי גשמים הבאים במדרון.

(ז) גמ', מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין. הרמב"ם (בפ"ט ממקואות הי"ח) כתב, דאף כשראשי הגל על הארץ אין מטבילין בכפה שלו מפני שהוא באויר, וכן משמע ברש"י חולין (לא:). ד"ה ואין. ובביאור הגר"א (יו"ד רא סק"ב) כתב, דרש"י כאן לא נקט כפירושו בחולין [ומשמע שפירש ברש"י ד"ה כיפין דמיירי שכל הגל באויר, וצריך עיון אם כן אמאי נקט רש"י אמצעיתו של גל (א.ג.)]. עוד כתב הרמב"ם (שם) דהא דמטבילין בראשין היינו אם-ג' ראשי הגל נוגעין בארץ, [ומשמע דבחד לא סגי, וכן משמע בתוספתא מקואות (פ"ד, ג')].

(ח) רש"י ד"ה שאין מטבילין באויר, שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה. כתב הבית יוסף (רא, ה) דנראה דנפקא מדכתיב אך מעין ובור מקוה מים, דהני אין דרכן להיות באויר. והרמב"ם (פ"ט ממקואות הי"ח) כתב, שאין מטבילין בזוחלין קל וחומר באויר. [ואפשר דכונתו דפסול זוחלין הוא משום שאין להם מקום, ולהכי באויר אף שאין זוחלין ממש, [וכדברי התוס' חרשים שהובא באות א], מכל מקום כיון שאין להם מקום כלל פסולין. (א.ג.)].

(ט) תוס' ד"ה לא, ורבותא דמתניתין משום חולין הוא דמהניא בלא כונה. כתב המהרש"א דדבריהם דחוקים, דהא אדרבא מפשטות לשון המשנה יותר משמע להיפך, כאילו לא טבל כלל וכדמקשינן, ואיך אפשר שזה גופא אתא התנא לאשמעינן.

(י) בא"ד, דאי משום מעשר אף כי הוחזק לחולין קתני רישא דלא מהני. וברמב"ם בפירוש המשניות משמע שמפרש, דבסיפא מיירי שכיוון לשם טבילה, אלא שלא נתכוון לשם חולין או מעשר וכו' אלא בסתמא. ולפי זה נחא דאיכא רבותא דאף בכהאי גוונא לא מהני למעשר. ועיין באות יג.

(יא) בא"ד, הייתי אומר דטפי עדיף לא הוחזק כלל למעשר מהוחזק לחולין וכו'. וכן תירץ הרמב"ן (חולין לא:). וביאר, דהוה אמינא דדוקא בזה אסור למעשר כיון דכשטבל על דעת חולין לא נזהר בה כחומר מעשר.

טאטא. אמנם בתוס' ד"ה נגזור כתבו, דיתכן להעמיד מתניתין כמאן דאמר דים אינו מטהר בזוחלין, ולהכי שייך לגזור הכא אטו זוחלין, ועל כרחך דסברי דגל לא מיקרי זוחלין. וכן כתבו בתוס' חרשים (מקואות פ"ה מ"ו) דגל שנתלש לא מיקרי זוחלין כיון שמחוברים ביחד חיבור גמור. והשיח יצחק ביאר בדברי התוס' דלא הוי זוחלין כיון דמיירי שנופל לתוך מקום אחד.

(ב) גמ', שם. המהרי"ק (שורש קט"ו) הוכיח מדינא דגל שנתלש, שכל מים שיצאו ממעין חשיבי כמעין דמטהרי בזוחלין, כל זמן שלא נחו באשבורן ועדיין זוחלין ולא פסק חיותן (שהוא עצם וחילתם), ואף באופן שנפסקו מהמעין. אבל הש"ך (בסימן ר"א סק"ל) כתב, דדוקא הכא שנתלש מעצמו וחיותו רב, וגם נתלש מהים גופיה, וגם כן דרך זחילתו אף שנתלש, ולא דמי למים שיצאו מהמעין למקום אחר. ועיין בדברי התוס' חרשים שהובא באות הקודמת.

(ג) גמ', ובו ארבעים סאה. הרשב"א (בתורת הבית פ"ז ש"ז) הביא שרבינו תם הוכיח מכאן דאף מעין בעי מ' סאה לטבילת אדם, דדוקא לכלים מטהר בכל שהוא. והוא מודתנן בסתמא גל שנתלש דמשמע דאף בנתלש ממעין מיירי. ועוד אפילו אי בים מיירי על כרחך סבר האי תנא דים חשיב כמעין, מדמטהר גל שהוא זוחלין. וכתב בביאור הגר"א (יו"ד רא סק"ב) דלפי זה, דוקא משום נפל על האדם נקט התנא "ובו ארבעים סאה", אבל בנפל על הכלים אין צריך. אבל הרמב"ם (בפ"ט ממקואות ה"ו-ח) סובר, דאף לאדם אין צריך מ' סאה במעין. ולשיטתו נאמרו ד' ביאורים בהא דנקט "מ' סאה". ה"ט (ביו"ד רא סק"ו) כתב, דנקט ובו מ' סאה, משום דבהכי מתכסה כל גופו אפילו באדם גדול, ותנא מילתא דפסיקתא נקט דבמ' סאה לעולם מתכסה. וכעין זה כתב הדרישה (שם ס"ק ה'). [ולפי זה נמי רק משום אדם נקט מ' סאה ולא משום נפל על הכלים]. והב"ח (בסימן ר"א, י"א) תירץ, דאין הימים כמעין אלא לענין דמטהרין בזוחלין, אבל לא לענין דיטהר בכל שהוא. [ויש לבאר זאת על פי דברי הריב"א בתוס' שבת (קט). ד"ה רבי יוסי, דטעמא דימים מטהרין בזוחלין משום שכל שעה הולכים ושבים מכאן לכאן והוי בזוחלין, הלכך יש להן לטהר בזוחלין כשאר נהרות, דיש לומר דהוא סברא דוקא לגבי הכשר זוחלין ולא לענין שיחשב כמעין ממש. (א.ג.)]. אמנם הרמב"ם (בפירוש המשניות פ"ה מ"ח) כתב, דאף בימים אין צריך מ' סאה, וכמעין. והש"ך (בסימן רא סק"ק כ"ג) הוכיח מדברי הרא"ש, דאף במעין ממש אין מטהר גל שנתלש אם אין בו מ' סאה, ואף לכלים. וביאר, דכיון שנתלש גרע, דנהי דמטהר בזוחלין כמעין, מכל מקום לא מטהר בכל שהוא. ובנימוקי הגרי"ב (על השולחן ערוך) הקשה, דלפי זה מאי מקשינן בסמוך מאי למימרא, דטובא קא משמע לן דבעינן מ' סאה אף לכלים כיון שנתלש. [ואפשר דמלישנא דמתניתין משמע דאתי לאשמעינן קולא דמהני הטבילה ולא חומרא (א.ג.)]. והתוס' חרשים (מקואות פ"ה מ"ו) תירצו, דלעולם כיון שנתלש לא חשיב מעין כלל, ולהכי בעי מ' סאה, ומה שלא נפסל משום זוחלין, היינו משום שכולו מחובר כאחד וזה לא מיקרי זוחלין. ועיין באות א.

(ד) רש"י ד"ה חרדלית, ששוטפת וכו' ויש בה ארבעים סאה וכו' ומ' סאה שבו אינן במקום אחד ותנן הניצוק והקטפרס אינו חיבור. וברש"י בחולין (לא:). ד"ה חרדלית כתב, שהרי אין מ' סאה במקום אחד ואף שיש הרבה

(יז) **תוס' ד"ה בגדי, בתוה"ד**, ואין לומר דהתם נמי בשביל אשתו, דהא מניח קתני שהוא לשון אקראי. ועוד מאי אפילו מובל איזה רבותא הוי כיון דלא הוי תומאה בשביל זה. **ובפירוש הרא"ש (טהרות פ"ז מ"ה)** פירש דהחשש שמא נכנסו לשם נכרים או אשה. והחידוש דאפילו מובל הוא דלא אמרינן כיון שיודעים שבודאי יושב במקומו לשמר, שהרי אינו יכול לילך ממקומו אם כן יראים מלהכנס, (דמיירי שהניח את העם הארץ לשמור כדגרסינן התם), אלא כיון שאינו רואה אותם נכנסים ויוצאים חיישינן. והקשה **הרא"ש** דמוכח מהתם דבסתמא לא חיישינן שטימאו שלא ברשות, ותירץ, דכיון דמסר ביתו לעם הארץ לשמרו יש לו דין בית עם הארץ וכולו טמא.

(יח) **בא"ד**, ותירץ ר"ת דודאי אינו מטמא מדרס והיסט דמשום תקנת השוק נגעו בה וכו' שלעולם לא ימצאו אדם מעביר חבית וכו'. **הר"ש (טהרות פ"ז מ"ו)** הקשה על הטעם דתקנת השוק, דזה לא שייך אלא בהיסט ולא במדרס, ועל כן פירש משום דמדרס והיסט חומרא יתירא הוא ואין יכולין לעמוד בה, אבל ממגעו וצינורא יכולין להזהר.

(יט) **בא"ד**, וצינורא של טמא משום שנגעה בשפתיו. וקשה מה הוצרך הנגיעה בשפתיו, הא קיימא לן **בקידושין (כה.)** דלשון שחיב מגע תומאה ולא חשיב בבית הסתרים. וי"ל משום דאיכא למאן דאמר **בכלים (פ"ח מ"י)** דרוק בזמן שהוא בתוך פיו לא חשיב משקה [וכמו שפירש **הר"ש** שם, וכן משמע בסוגיא **דערובין** צ"ט.], ולהכי אינו מקבל תומאה אלא כשיצא מפיו ונוגע בשפתיו. (א.ג.).

(כ) **בסוה"ד**, כיון שלא קרא לו שם עדין הוי ליה חולין דפתיכי בהו חלה דלא מטמאו בהיסט. וקשה **דבנדה (ז.)** אמרינן דחולין הטבולין לחלה כיון דפתיכי בהו חלה כחלה דמו ומיטמאו כחומר תרומה וחלה, (ולכאורה נמי להיסט) וצריך עיון. (א.ג.).

דף כ' ע"א

(א) **תוס' ד"ה רבי אלעזר, בתוה"ד**, ואין שלישי בתרומה מטמא רביעי בקדש, אבל **התוס' בפסחים (יד:)** ד"ה ואילו הוכיחו, דשלישי בתרומה עושה רביעי בקודש מדתנן **בטהרות (פ"ב מ"ז)** השלישי שבכולן מטמא משקה קודש ופוסל אוכלי קודש, ואתרומה קאי התם.

(ב) **גמ', א"ר ירמיה באומר שמרתיה מדבר המטמאה ולא שמרתיה מדבר הפוסלה.** הקשה **החזון איש (או"ח סימן קכ"ט)**, דלפי זה אמאי נקט תנא להאי דינא דוקא באופן זה שהיה סבור של יין ונמצאת של שמן. וכתב דיש לומר, דכל זה לרבותא דרישא, דטהורה מלטמא אף דאיכא תרתי לריעותא בשמירתו, דהיה סבור שהיא של שמן, ועוד שלא שמר אלא מלטמא, ואפילו הכי מהניא האי שמירה.

(ג) **רש"י ד"ה הפוסלה**, מלהשתמש בה טהרות לכתחילה. **התוס' הרא"ש** תמה, דלא מצינו איסור בהשתמשות ונגיעה בדבר שאינו מטמא.

(ד) **תוס' ד"ה שמרתיה, בתוה"ד**, ותירץ שנפסלה במשקין דמשקין טמאין פוסלין בכלי כדאמרינן אחורי כלים שנטמאו במשקין. ביאר **התוס' הרא"ש** דהא דקרי למגרפה פסולה, אף דהיא שניה ופוסלת תרומה, משום שטומאה זו דמחמת משקין מדרבנן היא, וכלפי דאורייתא מיקרי פסול. אי נמי דבחולין איירי דאין שני עושה שלישי בהן, וכן כתב **התוס' רי"ד**

(יב) **רש"י ד"ה ואם בשביל שיוורחו ידיו**, נתכוון לטול פירות וכו' דניחא ליה בהך נפילה שעל ידיה הדיח ידיו. הקשה **הטורי אבן** אמאי הוי נידחותא בנפילת הפירות, הא יכול להדיח ידיו גם בלאו הכי. **והרש"ש** פירש דלא כרש"י, אלא דהניחותא אינו כלפי הפירות אלא שהכניס ידיו למים כדי להדיחן, ועל ידי זה אחשבינהו למים שעל ידיו לצורך ההדחה, ומהני להכשיר הפירות.

(יג) **גמ', אמר רבי אלעזר טבל ועלה מחזיק עצמו לכל מה שירצה.** כתבו **השיח יצחק והליקוטי הלכות** דדעת רש"י דמהני שיחזיק עצמו אפילו לאחר זמן, [ודלא כתוס' **בד"ה טבל** דמיירי דוקא בעודו לחן], ולהכי פירש **רש"י לעיל (יח:)** ד"ה ולא הוחזק הא דקתני במתניתין טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, דמיירי דוקא שלא נתכוין לטהרה כלל, אלא לשם רחיצה, והכא מיירי שנתכוין לטהרה, אבל לא לשם דבר מסוים, וכמשמעות **רש"י בד"ה אם לא.** (ועיין בדברי **הרמב"ם בפירוש המשניות** שהובא באות י.). וכתב **הטורי אבן**, דיש לומר דר' אלעזר לטעמיה, דסבר **בבכורות (נו:)** דיש ברירה, ואמרינן דהוברר דלשם כך היתה הטבילה מעיקרא, ולהכי מהני. וכתב **הטורי אבן** דלפי זה פשיטא דלא מיירי ר' אלעזר אלא בסתמא, אבל בהוחזק לשם דבר קל כבר לא שייך ברירה אחר כך, והמקשן דבסמוך שלא חילק בין הוחזק לדבר קל ללא הוחזק כלל, לא הבין דזהו טעמו דר' אלעזר, ובאמת הוי מצי לאקשווי מאי טעמא דר' אלעזר, ועדיפא מיניה מקשי דתיקשי לר' אלעזר מבריייתא.

(יד) **גמ', אמר ר' פדת ר' יהודה היא וכו'.** הקשה **הטורי אבן**, הא טעמיה דר' יהודה משום גוד אחית, דהיינו דהמים שעליו רואין אותם כאילו הם במקוה. אבל גוד אסיק לית ליה, וכדאמרינן בסמוך. והכא אי אמרינן גוד אחית אדרבא כיון שהטובל חוץ למקוה, מה יועיל שנחשיב המים שעל גביו כאילו הם במקוה. אדרבא אם כן הוא יצא ממנה ואיך יכול להחזיק עצמו. ואין לומר דאמרינן גוד אחית על האדם הטובל כאילו הוא במקוה, דבסמוך לגבי מחט וכן לגבי שלש גממיות חזינן דלא אמרינן הכי לגבי הטובל אלא לגבי המים. וכתב, דצריך לומר דר' פדת אינו מחלק בין גוד אחית לגוד אסיק, והכא משום גוד אסיק הוא דמהני, ולמאי דמסקינן דר' יהודה לית ליה גוד אסיק, צריך לומר דהאי תנא דרגלו אחת במים מהני ר' מאיר, דסבר נמי גוד אסיק.

(טו) **גמ' שם.** לכאורה לדעת **הכסף משנה (פ"ו משאר אבות הטומאות ה"ט"ז)**, דהטמא נטהר רק בעלותו מהמקוה, וכל עוד היותו במקוה אינו נטהר. יש לומר דעודהו רגלו אחת במקוה יכול להחזיק למה שיחפץ, כיון שעדיין לא נשלמה טהרתו. ולא שייך כלל לפלוגתא דר' יהודה ורבנן בגוד אחית. אמנם לפי מה שהסיק **הרב אברהם ח"ג ס"ט**. דאין כוונת הכסף משנה שעלה כולו מן המים, אלא סגי שיעלה מקצתו לא קשיא כלל.

(ח.ו.).

דף יט ע"ב

(ז) **תוס' ד"ה בתחתונה**, משמע הכא דקטפרס הוי חיבור וכו'. **והר"ש בטהרות (פ"ח מ"ט)** כתב דזו אינה קושיא, דבהדיא פליגי רבנן **בתוספתא במקואות (פ"ג, ב')** ואמרי דאין טובלין לא בעליונה ולא בתחתונה, ואיכא למימר דהאי מתניתין כוותיהו אזלא.

דמיירי שהיה בסל פירות חולין, ולהכי לא נטמאו.

(ה) גמ', ועוד מויתב רבה בר אבבה וכו'. ופירש רש"י בסוף ד"ה נפסקה, דהקושיא מדקתני "בלבו לשמרו טהור" משמע דאחר כונת השמירה הן הדברים. ובתוס' הרא"ש הקשה, איך מוכח מהתם דמהני בנתחלף, דהא התם לא מיירי בנתחלף. וביאר, דהא דקתני בליבו לשמרו טהור לישנא יתירא הוא, ומשמע דאתי לאשמועינן דמהני לכו לשומרו אף באופן דנתחלף. והמלא הרועים כתב, דהראיה מדאמר כמה גדולים דברי חכמים מכח האי מעשה, ואי נימא דאף בנתחלף טמאו חכמים, לא יהיב ר' ישמעאל טעמא אמאי בכהאי גונא טמאו חכמים.

(ו) רש"י ד"ה נפסקה לי, בתוה"ד, עדיין הרוק לח ורוק הנדה אב הטומאה. ובספר הישר לרבינו תם (סימן ת) הוסיף, דאף אם הוא יבש אבל חוזר להיות לח על ידי שריה נמי מטמא, כדתנן בנדה (נד:). [אמנם לפירוש הר"ר יוסף בתוס' ד"ה נימא הרוק נטמא מחמת הידים על כרחך צריך לומר שהיה לח ממש, דהר"ש בטהרות (פ"ג מ"ב) כתב בשם התוספתא דמים טמאים שהגלילו טהורין, חזרו ונמחו חזרו לטומאתן הישנה. וחזוין, דלא מהני מה שיכול לחזור להיות לח על ידי שריה בסתם משקין אלא במעינות הזב. (א.ג.א.).]

(ז) תוס' ד"ה נימא, בתוה"ד, דרוק מיחשב משקה וחזר הרוק ומטמא למפה. ובספר הישר לרבינו תם כתב, דאף דליכא ביה רביעית, משקין מטמאין בכל שהוא. והתוס' בפסחים (יד). ד"ה דאיכא כתבו בשם רבינו תם, דמדאורייתא אין מטמאין אלא ברביעית, ומדרבנן מטמאין בכל שהוא. אבל דעת ר"י דמדאורייתא משקין מטמאין בכל שהוא. והתוס' בחולין (פו:). ד"ה כל כתבו בחד שינויא דמשקין היוצאין מגוף האדם לא חשיבי משקה אלא מדרבנן, ולא גזרו בהן אלא ברביעית, ומה דאמרין הכא דרוק נטמא ומטמא אף שאין בו רביעית, היינו דוקא לגבי תרומה וקדשים, אבל לחולין בעינן רביעית במשקין אלו. וכן כתב הר"ש במכשירין (פ"ו מ"ז) דלהאי פירושא דנטמא מחמת הידים צריך להעמיד כאן לגבי תרומה וקדשים, מכח האי קושיא, ועוד כתב, דלפירוש רש"י דהטומאה מחמת דנדה היתה נחא, דמעיונות הזב מטמאין בכל שהוא.

דף כ' ע"ב

(ח) גמ', בבא להם דרך עקלתון. הרמב"ם (בפי"ג מהלכות מטמאי מו"מ ה"ה) לא הזכיר דרך עקלתון, אלא כתב שאומרים עכשיו יבא שהרי הוא יבא אחרינו. וכתב הכסף משנה, דסובר דדרך עקלתון לאו דוקא, אלא כיון שיכול לבא אחריהם והם אינם רואים אותו הוי כמו דרך עקלתון. [והנה לפנינו בגמרא איתא אף על פי שהפליג מהן, ובפשטות משמע דהיינו שהולך לפניהם, אבל הרמב"ם כתב אף על פי שהפליגו, וכן איתא לפנינו בתוספתא דטהרות (פ"ז), והיינו שהולכים לפניו, ואם כן נחא, דהגמרא אזלא לפום האי גירסא שהוא הולך לפניהם, והוצרכו להעמיד דוקא בדרך עקלתון, דאי לאו הכי הרי יראו אותו. והרמב"ם דאזיל לפי גירסת התוספתא שהוא אחריהם, לא הוצרך להכי. (ש.ב.ב.).]

(ט) תוס' ד"ה והתניא, בתוה"ד, ועוד לא היה צורך לאוקמי רישא במטהר לכך כיון שלא הודיעו שהוא מפליג וכו'. ביאר המהרש"א כוונתם, דכיון דהסוגיא בעבודה זרה לא פריך מכח אין אדם משמר מה שביד חברו,

אלא מסברא, לא היה להקשות מסברא בחביות שתומות אמאי ברישא מטהרין. אבל לסוגיא דהכא דהקשו מכח אין אדם משמר מה שביד חברו, יש לומר דשייך להקשות כן אף בסתומות. וזהו שכתבו התוס' ומיהו זה יש לדחות וכו', דהיינו דהתם נמי לא פריך מסברא אלא מכח סוגיא דהכא שאמרו אין אדם משמר מה שביד חברו. וכתב המהרש"א דלפי מה שהוכיחו תוס' דלא מיירי בסתומות, מכח קושית המקשן התם. אם כן הא גופא תיקשי אמאי לא העמיד המקשן בסתומות ולא תיקשי ליה ברייתא. וצריך לומר דהמקשן הוכרח לפרש דלא מיירי ברייתא בסתומות מכח ראייה קמייטא שכתבו התוס' מדיהיב ברייתא שיעור בהעלמת עין, ואי בסתומות שיעורו נפיש טפי. (וכדאיתא בהגהות הב"ח (אות ב) דבעינן בכדי שישתום ויסתום ויגוב).

(י) תוס' ד"ה מאי שנא, בתוה"ד, ופי' לעולם אין אדם משמר וכו'. כתב המהרש"א דהתוס' בדיבור זה פליגי על התוס' בדיבור הקודם, דלעיל מפרשי דהא דאמרין מאי שנא רישא וכו' הוא מקושית המקשן על ר' יוחנן שאמר אין אדם משמר מה שביד חברו, אבל כאן נקטו שהוא מדברי התרצן.

פרק חומר בקודש

(יא) [מתניתין, אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות בתרומה. ופירש רש"י בד"ה בידים דכיון דלא הוכשרה לא מיפסלא. וקשה דבשבת (יד). פירש רש"י בד"ה עסקניות, דטעמא דגזרו על סתם ידים דהוו שניות, משום שנוגעין בבשרו ובמקום הטינופת והוי גנאי לתרומה ונמאס לאוכלן בידים מסואבות. ואם כן אמאי כשלא הוכשרה שרי לאוכלה בידים מסואבות, דאף דמשום טומאה ליכא, מכל מקום משום טינוף ומאיסות איכא. (ואף דלקמן (כד:) מוקי למתניתין כשאינו נוגע, משמע התם דרק משום קדש מוקמינן בהכי ולא משום תרומה). וצריך לומר דכיון דגדר תקנתן היה שיש לידיים דין טומאה, להכי לא שייך להחמיר בו יותר מדיני טומאה, ואף שמשום סיבת התקנה היה ראוי לאסור. (א.ג.א.).]

(יב) רש"י ד"ה ומנגב, אם לח הוא וכו' וכל זה משום דדמי לחציצה. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות כתב, דמנגב שמא יש שם שמנונית המונעת מהמים מלהכנס. וכן כתב ביד החזקה (בפי"ב מאבות הטומאה ה"ה) שמא יש שם דבר החוצץ. ובמאירי משמע, דלהרמב"ם מה שמתיר היינו בשביל שיוכל לנקותו מהחציצה, ודלא כרש"י ד"ה שבקדש שפירש שהקשר עצמו דמי לחציצה.

(יג) רש"י ד"ה נושא את התרומה, בחבית וכו' שאינו נוגע באוירה. והתוס' בד"ה בנושא נקטו בדעת רש"י שאם האדם יגע באויר החבית יטמא את התרומה, דהוי אב הטומאה. אבל המאירי כתב בשם רש"י דהוא בעצמו אינו מטמא, אלא שיהיה שלא יכניס המדרס עצמו לאויר החבית, ובכלי עץ דמקבל טומאה מגבו אסור לישא, דחיישינן שמא יגע המדרס בגבו של הכלי, דדבר המצוי הוא, וראוי לגזור אף לתרומה. וכן כתב הרש"ש דאולי זו כוונת רש"י.

(יד) תוס' ד"ה הנושא, בתוה"ד, וכי תניא בתורת כהנים וכו' דהוה אב הטומאה ועושה ראשון ושני וכו' התם בנוגע בה. ביאר המהרש"א דאף

עצמו, ולאחר מיכן מכניס לתוכו כלי אחר, לכאורה ליכא להאי טעמא דכבידו של כלי חוצץ, שהרי המים מקדמין. והקשה אם כן אמאי לא אמרינן בגמרא לקמן (כב.) דנפקא מינה בין טעמא דר' אילא לטעמא דרבא בכהאי גוונא, דלר' אילא יהני ולרבא לא.

דף כא ע"ב

(ו) **תוס' ד"ה אחרונות**, תימה להר"ר אלחנן וכו' דילמא לאו כקדש דמו בעלמא וכו'. ביאר **המהרש"א**, דהר"ר אלחנן פירש, דרב מרי שאמר כקודש דמו, היינו לכל מילי, ואף למעלות בתרייתא. להכי הקשו דבמתניתין דידן חזינן דאף דהוו כקודש לענין מדרס וכל מעלות קמייתא, מכל מקום לא חשיב ליה שיהיה כקודש לענין מעלות בתרייתא. [אבל לפי זה קשה לשון התוס' דילמא לאו כקודש בעלמא, ולענין מעלה זו הוו כקודש. וכן בתירוצם שכתבו לענין הך מעלה. דלדברי המהרש"א הוכחת רב מרי לגבי כל מעלות קמייתא. ולכאורה יש לומר, דכוונת הר"ר אלחנן להקשות, דכמו דחזינן במתניתין דאיכא לפלוגי במעלות הקודש דיש הנהגות בחולין שנעשו על טהרת הקודש, ויש שלא. הכי נמי נימא, דדוקא מעלת בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש נהגת נמי בחולין שנעשו על טהרת הקודש, ולא שאר המעלות. אבל קשה, דבשלמא הא דמחלקינן בין מעלות קמייתא לבתרייתא נתבאר טעמא בגמרא משום דבהני אית דררא דטומאה וכו', אבל במעלות קמייתא גופייהו לכאורה אין טעם לחלק. ואפשר דבגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש עדיף משאר מעלות, כיון דאשכחנא כהאי גוונא בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה, ולהכי מקשה הר"ר אלחנן דאין להוכיח מהאי מעלה לשאר מעלות. (א.ג.).]

(ז) **תוס' ד"ה בתרייתא, בתוה"ד**, לפי שרגילות הוא קצת שנעקר הדם לפני ראייתה לכך גזרו רבנן. **ובתוס' הרא"ש** כתב, ועוד שיש בה חשש בטומאה דאורייתא. נאפשר דכוונתו דבכל הני מעלות דמתניתין, כשבא הדבר לפנינו אפשר לדעת בודאות דליכא חשש כלל, אלא דגזרו משום שיתכן שיהיה מכשול. אבל במעת לעת שבנדה, לעולם במקרה שלפנינו אפשר שיש טומאה דאורייתא, ומנין לנו למידע בודאות שאינו כן. (א.ג.).]

(ח) **בא"ד**, לית לה דררא בטומאה התם כיון דבשעה שעסקה בטהרות אז אין שם ספק טומאה. **ובתוס' הרא"ש** ביאר, משום דהעמד אשה בחזקתה ובחזקת טהרה היא. נואף דרבבגדי אוכלי תרומה נמי מדאורייתא איכא נאמנות לומר שהוא טהור, י"ל דגדר המעלה הוא שאין לאדם זה **נאמנות**, דהיינו דמדרבנן חשיב דליכא טעם לטהר כלל. אבל התם לא שייך לומר דרבנן עקרו החזקה. ועוד יש לומר כמו שהוכיח וביאר **הנודע ביהודה** (י"ד תנינא סימן צ"ו) דהסומך על עדים, אם באמת שיקרו חשיב שוגג, אבל הסומך על הרוב חשיב אונס, דהרי לא היה כאן טעות. והכי נמי לגבי חזקה. (א.ג.).]

(ט) **תוס' ד"ה כעוביה, בתוה"ד**, ותו תנן במסכת מקואות (פ"ו מ"ט) וכו' שנסדק לשתי מצטרף לערב אין מצטרף. ופירש **הר"ש** דלשתי היינו שהסדק מצד זה לצד זה, ולערב היינו מלמעלה למטה. וכתב **הט"ז** (ביו"ד ר"א ס"ק ס"ד) דמייירי שהסדק מתפשט לכל הכותל מקצה לקצה. **והרמב"ם בפירושו המשניות** (שם) פירש להיפך דשתי היינו מלמעלה למטה וערב היינו מצד לצד.

לדעת התוספות אין הנושא אב הטומאה ולא מטמא החבית, מכל מקום **כל זמן שלא פירש** מן הטומאה, הוי כאב הטומאה לענין שאוכל או כלי שנוגע בו הוי ראשון, חוץ מכלי חרס.

דף כא ע"א

(א) **רש"י ד"ה צריכין טבילה**, לאחר שהביא קרבנו אם רצה **לאבול** קודש. וכמסקנת הגמ' **בזבחים** (צט:), דדוקא גבי אכילה נשנית מעלה זו ולא לגבי נגיעה, ואף דסוגיא דהתם באונן מייירי, מכל מקום מוכח ברש"י כאן דהוא הדין למחוסר כיפורים. וכן הוכיח **הטורי אבן**, דמדלא פלגינהו לב' מעלות על כרחך דדין אונן ומחוסר כיפורים שוה. עוד כתב, דכיון דחד טעמא לתרוייהו כדאמרינן **לקמן** (כד:), כיון דעד השתא אסור בקדשים איצטריכו טבילה. ואם כן כמו לגבי אונן לא הצריכו טבילה לנגיעה, כיון דמעיקרא לא נאסר בנגיעה. הוא הדין למחוסר כיפורים, דהא מעיקרא מחמת דמחוסר כפרה אינו אסור בנגיעה. ואם כן אין טעם להחמיר כאן יותר מאונן. **והרש"ש** הביא שכן כתב **התו' יו"ט בנדה** (פ"י מ"ז) ותמה עליהם, מהא דאיתא להדיא **ביבמות** (עד:), דמחוסר כיפורים פוסל קודש בנגיעתו. [ובעצם הבנת דברי רש"י יש לחלק, דאחר שנתכפר לא הצריכו חכמים טבילה לענין נגיעה, ומה שלפני הכפרה מטמא אף בנגיעה היינו טעמא כיון דבאכילה איכא כרת. (א.ג.).]

(ב) **תוס' ד"ה האונן, בתוה"ד**, ולא חיישינן דילמא פשע דהואיל וטהור מעליא הוי וכו'. כתב **המהרש"א** דיש חסרון בדבריהם, ומה שכתבו "דהואיל" הוא דחיה לראיה זו, דיש לומר דאף דצריך טבילה והערב שמש, מכל מקום כיון שאינו מדאורייתא לא ביטלוהו חכמים מקרבן פסח מחמת האי חששא, וכן איתא **בתוס' בזבחים** (צח:), **ד"ה טבול יום**.

(ג) **בא"ד**, והביא הר"ר אלחנן סעד לדבריו וכו' ומשמע שעולה נקריבה וחטאת תאכל. **והגאון רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס** תמה, דהתם תנן להדיא דתעובר צורתו ויצא לבית השריפה. **והרמב"ם בפירושו המשניות** (שם) כתב, דישירף משום דחיישינן שמא הוא נותר. **ובהגהות הגר"ב פרנקיל על הצ"ח** (בפסחים לד:) ביאר, דהתוס' נמי פירשו כן, והוכיחו דאין הטעם משום היסח הדעת דהא ריש לקיש סבירא ליה **בפסחים** (שם), דהיסח הדעת הוי פסול הגוף ואינו צריך עיבור צורה, ואם כן אמאי תנן תעובר צורתו, ומזה מוכח דבנאבד אין פסול היסח הדעת. [נאמנם אכתי לשון התוס' כאן קשה].

(ד) **גמ', מפני שכבידו של כלי חוצץ**. כתב **הטורי אבן**, דבמחטין וצינוריות שלעולם אין דרכן להיות כבדין, לא שייך האי טעמא. ומכל מקום מודה ר' אילא דאף בהני אין מטבילין מטעמא דרבא (בעמוד ב') גזרה משום כלי שאין בו שפופרת הנוד, ומשום הכי לא תנן להאי בבא בסמוך להא דבקודש מתיר ומנגיב, אף דתרוייהו משום חציצה, דהכא איכא נמי טעמא אחרינא. **והשפת אמת** הקשה, דאי ר' אילא מודה לטעמא דרבא, איכא במתניתין י"א מעלות כדאמרינן **בגמרא לקמן** (כב.) אליבא דרבא, ור' אילא אמר (בעמוד ב') דליכא אלא י' מעלות. והביא שבספר **ראשון לציון** כתב, דאף לטעמא דחציצה אין להטביל אף מחטין שהם קלים, משום לא פלוג.

(ה) **גמ', שם**. כתב **השפת אמת** דבגוונא שהכניס למקוה כלי אחד בפני

מ' סאה לטבילת אדם, מדאמרינן הכא ובעינן מ' סאה במקום אחד, ודוקא לכלים מעין מטהר בכל שהוא. אבל **התוס'** ר"ד פירש, דערעא חלחולי מחללל, היינו בב' מקואות זה בצד זה ומחיצה של הקרקע ביניהם.

(ז) **גמ'**, **כמאן מקבלינן האידינא סהדותא מעם הארץ**. **רש"י** בד"ה **בר'** **יוסי** פירש, דאילו לרבנן לא מקבלינן כדתניא **בפסחים** (מ"ט). אבל **הרי"ף** **בפסחים** (טז. בדפי הרי"ף) הקשה, בהא דתניא התם דאין מקבלין עדות מעם הארץ, ואילו הכא אמר רב פפא דמקבלינן. ותיקן, דהכא מיירי בעם הארץ שאינו במקרא ובמשנה, אבל ישנו בדרך ארץ ובמצוות. ובפסחים מיירי בעם הארץ החשוד על גניבה ושפיכות דמים וגילוי עריות. והקשה **הרא"ש** (שם פ"ג סימן ו'), דאי הכא מיירי בגוונא דאין בו שום פסול, מה צריך לטעמא דאיבה להכשירו. אלא ודאי מיירי באותו עם הארץ שאמרו בו **בפסחים** שאין לקבל ממנו עדות, ואפילו הכי קאמר רב פפא דהאידינא נהגו לקבלו, כדי שלא יעשו דת לעצמן וימנו דיינים לעצמן.

(ח) **תוס'** ד"ה **אבא שאול**, צריך עיון אמאי לא שרינן בעבר והטביל. ביאר **הרש"ש** דלתוס' משמע דלא מיירי מתניתין אלא לכתחילה, דומיא דהנושא את המדרס אינו נושא את התרומה, דלר' זירא (**לקמן** כג.) אם עבר ונושא טהור. [אמנם קצת קשה, כיון דר' אילא שם פליג וסבר דעבר ונושא נטמא, הווי להו לתוס' לבאר דקושייתם דוקא לר' זירא ולא לר' אילא. (א.ג.)]. **והחזון איש** (או"ח סימן קכ"ט) ביאר קושיית התוס', דכיון דגורנין משום שמא יראה עם הארץ את החבר טובל כלי בתוך כלי כמבואר בגמרא בסמוך, מהאי טעמא ליכא למגור אלא שלא יטבלו כן לכתחילה, וליכא טעמא לגזור בדיעבד.

(ט) **תוס'** ד"ה **לא מקבלין**, **רש"י** וכו' ול"נ דפותח וכו'. **המהרש"א** פירש הערתם, דמרש"י משמע דהכלים טהורים באמת. ואילו משמעות הדברים כפי שהוכיח, דהותר רק מדין ההיתר המיוחד ברגל, ואף לר' יהודה דהתירו סופו היינו משום תחילתו. אבל לא משום שבאמת טהורים.

דף כב ע"ב

(י) **גמ'**, **אבל נטהר את הכלי שטהרתו לו ולך**. וכתב **הראב"ד** (עדיות פ"א משנה י"ד), דהא דלא אמרינן דלעולם לא ישאל חבר כלי של עם הארץ, משום שזה אי אפשר, שאין לו לחבר די כלים שלו ועל כרחך צריך לשאול.

(יא) **גמ'**, **אשה וערבה טמאין שבעה**. **הרמב"ם** (פכ"ג מטומאת מת ה"ב, ד') כתב, דאדם הנתון בתוך כלי צמיד פתיל ניצול באוהל מת. והוא **מהתוספתא** (**אהלות** פט"ו, ח'). ודוקא כשהאדם בתוך כלי של צמיד פתיל לא גזרו לטמאו, משום דמלתא דלא שכיחא שיהיה אדם בתוך כלי, אבל הכא דמיירי שהאשה בעליה והכלי חרס חוצץ בארובה, כיון דהוי מלתא דשכיחא גזרו אף באדם. עוד כתב **הראב"ד** **בעדיות** (שם), דמאותו טעם שגזרו בכלים משום ששואל ממנו החבר, גזרו נמי על האדם, באופן שהחבר מטביל את העם הארץ ושואל אותו בעצמו להשתמש בו. (ש.ב.).

(יב) **גמ'**, **ובצק טהור**. כתב **הרמב"ם** (פכ"ג מטומאת מת ה"ד) דהא דהבצק טהור, היינו דוקא כל זמן שהיא עוסקת בו, דאם פירשה וחזרה ונגעה נטמא הבצק מחמת האשה, וכן אם פינה הבצק או המשקין מכלי זה לכלי שטף אחר שהיה בעליה נטמאו במגע הכלי האחר, ומקורו **מהתוספתא**

(י) **בא"ד**, וכיון דבעינן רוחב הנקב מלא מים איכא טפי מטופח על מנת להטפוח. **בתוס'** **בגיטין** (טז). **ד"ה הנצוק** ביארו הקושיא, דבהאי מתניתין מבואר (לגבי נפוצו מלמעלה), דבעינן שהמים עצמן יהיו ברוחב של שופרת הנוד, ואם כן איך יהי לדברי ר"ת כשיש בנקב מים בשיעור טופח על מנת להטפוח בלבד, כיון שהנקב למטה צר, שהרי הוא עגול, כדאמרינן כשתי אצבעות חוזרות למקומן, אם כן נמצא שאין ברוחב המים שיעור שופרת הנוד. **והר"ש בטהרות** (פ"ח מ"ט) תירץ, דיש לפרש הא דאמרינן על רום קליפת השום, וברוחב שופרת הנוד קאי נמי לגבי שיעור המקום, ואינו שיעור במים.

דף כב ע"א

(א) **גמ'**, **סל וגרונתני שאין בפייה שופרת הנוד ליכא**. כתב **הר"ש במקואות** (פ"ו מ"ה) דלא בעינן שיתערבו המים דרך פיו, אלא חשיבי כמעורבין מחמת הנקבים שבכולו, כיון שמלא נקבים ואין מחזיק מים כלל, ולחולין דלא גזרינן שרי להטביל בסל אפילו כשאין בפיו כשופרת הנוד. [ומשמע שמפרש דבקודש גזרינן בסל אטו כלי שאינו מלא נקבים, ולהכי בעינן נמי שיהיה פיו רחב].

(ב) **גמ'**, **אכל בכלי טמא מינו דסלקא טבילה וכו'**. וכתב **הרמב"ם** (פ"ג ממקואות ה"ו), דהני מילי כשנותן פיו למעלה, אבל מן הצד לא מהני אף בחיצון טמא עד שיהיה בו כשופרת הנוד. ומקורו **מהתוספתא במקואות** (פ"ה). וביאר **הש"ך** (יו"ד סימן ר"א סקכ"ח) בשם אביו, דהמים שעל גבי הכלי אינן כמקוה כיון שאין להם השקה כלפי מעלה. וכתב **החזון איש** (מקואות תנינא ס"ג אות ג') דדבריו לא נתבאר. עוד תמה על הבית יוסף שלא הביא **דהר"ש** (בסופ"ח דמקואות) פירש התוספתא בחיצון טהור, ואפילו הכי בפיו למעלה אין צריך כשופרת הנוד. וכתב דאפשר דהרמב"ם מפרש הטהו על צידו בגוונא דלא הכניס הכלי החיצון כולו בתוך המים אלא הטהו על צדו כדי שיכסו המים את המחטין והצנוריות שבתוכו. **והתוס'** **רי"ד** פירש הטעם, (לאחר שהאריך עיין שם). דלפי מה שטבע הקב"ה בעולמו, אם לא יכניס הכלי למים כשפיו אינו למעלה, לא יבאו המים שבתוך הכלי בכולו, ולא מועילה לו טבילה.

(ג) **גמ'**, **שם**. כתב **הרש"ש** דמה שהכריחו **לרש"י במתניתין** (כ:) **בד"ה חומר וכו'** שמטבילין כלי בתוך כלי היינו כששניהן טמאין, הוא משום דמסתמת התנא משמע דמיירי אף בכלי צר שאין בו כשופרת הנוד, ואם כן לא יהני בתרומה אלא אם כן גם החיצון טמא וכדאמרינן הכא.

(ד) **רש"י** ד"ה **הרי אלו טהורין**, לתרומה וכו'. כתב **המהרש"א** דרש"י אזיל לשיטתו **לעיל** (כ:) **ד"ה חומר וכו'**, דלקודש אין מטבילין אפילו כשהחיצון טמא, והיינו טעמא משום דגזרינן שיבא עם הארץ להטביל אף כשהחיצון טהור.

(ה) **רש"י** ד"ה **וכחללה**, **בתוה"ד**, ומטבילין בו אף כלים. ביאר **הרש"ש** דרש"י נקט **אף** כלים, משום דלגבי טבילת ידיים סגי בנקב דכונס משקה, לגירסתו ופירושו **בחולין** (קז). **ד"ה מילף**.

(ו) **גמ'**, **דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא**. פירש **רש"י** בד"ה **דהא**, דהיינו במים הנובעים שהם באים מנהר, וכן נקטו **התוס'** **בנזיר** (לח:) **ד"ה בר דחלחולי** מחלחלא הוא דוקא במעין, ומכאן זה הוכיחו דאף במעין בעינן

דאהלות (פ"ה, י').

(ג) גמ', ואם אתה אומר לו טמא כלום משגיח עליך. הרמב"ם (פכ"ג מטומאת מת ה"א) כתב, דהוא הטעם אמאי גזרו גם על כלים של חבר, ולא רק על כלים של עם הארץ, שכלי חרס שלהם בחזקת טמאים. שאין עם הארץ טמא בעיני עצמו, ויאמר הואיל ושל חבר מציל על הכל, אחד אני ואחד החבר, לפיכך השוו וגזרו שלא יציל על הכל. וכן דעת הראב"ד בעדיות (שם), דאף בכלי של חבר גזרו. אבל הר"ש בכלים (פ"ט מ"ב) כתב, דהגזירה דוקא על כלי חרס של עם הארץ, אבל בשל חבר לא גזרו. וכן כתב בפירוש הרא"ש שם. וכתבו הר"ש והרא"ש דלפי זה, דמיירי מתניתין בעם הארץ, הא דאמרינן דהאוכלין ומשקין וכלי חרס טהורין, היינו לפי מה שהעם הארץ מחזיק שהכלי שלו טהור, אבל לדין הכל טמא.

(יד) תוס' ד"ה טמא מת, בתוה"ד, ודנפלה מעפורת ממנו וכו' דלא חיישינן אטומאת מת וכו'. הקשה המצפה איתן, הרי בנפלה מעפרתו ממנו חשיב היסח הדעת כדמשמע לעיל (כ). וברש"י שם ד"ה טמא, ובמסכת יומא (ל): אמרינן, דהיסח הדעת בעי הזאת שלישי ושביעי, ואם כן בנפלה מעפרתו נמי נצריך הזאת שלישי ושביעי.

(טו) [תוס' ד"ה ואטבילה וכו', וקשיא וכו' ממתני' דנאמן אטומאת מת וכו'. נראה דתוס' גרסי שלא ברש"י שגרס כגרסת גמ' דידן, "נאמנין עמי הארץ על טהרת טבילת טמא מת". דהיינו דאיירינן בגוונא דידעינן שהזהר, וכל השאלה לענין הטבילה. ואם כן לכאורה אין לקושיהם מקום.]

(טז) שם בסוה"ד, דחיישינן בכלים שלא הציל עם הארץ אותו וכו'. המהרש"א העיר דדבריהם דחוקים מהא דאמר רבא אידי ואידי בכליו וכו'.

(יז) גמ', מאי אחורים ותוך וכו'. רש"י לעיל (כ): ד"ה אחוריים כתב, דמיירי בכלי שראוי להשתמש בתוכו ואחוריו ובית צביטתו, וכל תשמיש חשוב כלי בפני עצמו. והתוס' רי"ד פליג, והוכיח מברכות (נב). דאף אחורים שאין ראויין לכולם חלוקים בפני עצמן כשנטמאו במשקין.

(יח) תוס' ד"ה מקום, בתוה"ד, מי גרע מתוך תוכו. וכתב המרומי שדה דהתוס' הבינו בדברי רש"י שחקק זה הוא בשולי הכלי מצד פנים, אבל אפשר לפרש כוונת רש"י דהחקק הוא מצדו השני ולהכי לא נטמא תוכו.

דף כג ע"א

(א) גמ', ונטלה והניחה ע"פ חבית. ובתוס' ד"ה ונפסקה הקשו, איך מטמאה הרצועה, משום דגרסי כגרסתינו "ונטלה והניחה", דמשמע דקאי ארצועה. אבל התוס' רי"ד הביא שיש גורסים "ונטלו והניחו", ולפי זה קאי אסנדל עצמו. ובהירושלמי שהביאו התוס', וכמו שמגיה בגליון התוס'.

(ב) גמ', ונפלה לאויר החבית. ביאר בפסקי הרי"ד, דבאמת הרצועה אין מטמאת באויר הכלי חרס, דהרצועה עצמה אינה מדרס אלא טמאה מגע מדרס והויא ראשון, ודוקא כשנגעה ביין עצמו טימאתו. [דראשון מטמא אוכלין ומשקין ולא כלים].

(ג) גמ', אי הכי תרומה נמי וכו' וכמעשה שהיה. כתב המאירי (לעיל כ): דמהא דלא גזרו אלא במעשה שהיה משמע, דהויא מילתא דלא שכיחא, ולהכי לא גזרו בו אלא כמעשה שהיה. ואם כן משמע דמיירי דוקא כשהתרומה בתוך כלי חרס, דאין מקבל טמאה מגבו, וליכא אלא חשש

רחוק שיכניס הטמאה לתוך החבית. אבל היכא דהתרומה בלא כלי, או שהיא בכלי עץ, דהויא מילתא דשכיחא שיגע בה על ידי המדרס, משמע דאף בתרומה גזרינן.

(ד) גמ', לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת. כתבו התוס' ביומא (מח): ד"ה מדרפסיל, דהא דטומאה דאפר פרה אינו אלא מדרבנן, דלא שייך למימר ביה דחיבת הקודש מחשבתו כאוכל, דמשנעשה אפר לא הוי כקודש, כדמשמע במנחות (נא:). וכן משמע בתוס' (בעמוד ב') בסוף ד"ה והא. והטורי אבן הביא שבשו"ת הרשב"א כתב, דמדאורייתא אפר חטאת מקבל טומאה משום חיבת הקודש, וכתב הטורי אבן דהא דאמרינן במנחות דלא חשיב קודש משנעשה אפר, היינו דוקא לגבי מעילה. עוד כתב, דאפשר דהיינו טעמא דמקבל טומאה מדכתיב גבי אפר חטאת והניח במקום טהור.

(ה) תוס' ד"ה לא ישא, ואפילו רבנן וכו' שהיה, מ"מ לא אחמור מיהא לקדש רק לחטאת. הקשה המהרש"א, אם כן מאי מקשינן גבי נושא מדרס "אי הכי תרומה נמי" ומוקמינן לה כר' חנניה, נימא דאף לרבנן לא החמירו אלא לקודש ולא לתרומה. ותירץ, דאפשר דדוקא גבי חטאת לכולי עלמא מחמרינן ביותר, דבפרה עבוד כמה מעלות. והטורי אבן תירץ, דהא דחילקו רבנן בין חטאת לקודש, היינו משום דדין טומאתן חלוק לגמרי, דבקודש טומאתן לענין שנאסר באכילה, ובמי חטאת אינו אלא לענין שנפסל להזאה. אבל תרומה וקודש תרוייהו דין טומאתן לגבי איסור אכילה הוא, ובהא לא מפלגי רבנן.

(ו) תוס' ד"ה מת, והא דאמר בפרק דם החטאת מי חטאת שנטמאו מטהרין וכו' היינו בשאר טומאות אבל בטומאת מת נפסלו. והתוס' בזבחים (צג). ד"ה מי חטאת תירצו, דדוקא לאחר קידוש אין נפסלים אבל קודם קידוש נפסלין. והחק נתן (שם) הקשה, דבמתניתין דפרה מבואר איפכא, דקודם קידוש שרי להעבירם בספינה. ותירץ, דתליא בפלוגתא דתנאי, דדברי התוס' אליבא דר' אלעזר, שנזכר בגמרא שם, ולדידיה לפני קידוש מחמרינן טפי, אבל לרבנן דפליגי עליה מחמרינן לאחר קידוש טפי.

דף כג ע"ב

(ז) גמ', עשאוהו כטמא שרץ. ובתוס' לעיל (כא). ד"ה האונן פירשו, דמשום הכי בעי הערב שמש. וביאר החזון איש (פרה סימן ה', א') דאף דאין נפקא מינה בהנהגתו כלל בזה שעשאוהו כטמא שרץ ויחשב טבול יום (וכן למסקנא דעשאוהו כטמא מת), דהרי כל מה שעשאוהו כן הוא רק לגבי חטאת, ובאמת טבול יום שרי לחטאת. מכל מקום איכא היכירא להוציא מהצדוקין, על ידי עצם מה שחכמים תיקנו עליו טומאת טבול יום. ומהאי טעמא גופא פליג ר' יהושע, וסבר דבעינן לטמאותו בטומאה אחרת. דבלאו הכי ליכא הכירא לצדוקין, מאחר שבהנהגתו אין נוהגין בו כטבול יום למידי, דלחטאת טבול יום שרי, ואנו משתמשים בו בזמן שהוא טבול יום, ולשאר מילי לא החמירו בו להחשיבו טבול יום שיצטרך הערב שמש.

(ח) גמ', אלא מעתה לא תטמא אדם. הקשה הטורי אבן, דבמסכת פרה (פי"ב מ"ז) מבואר דלענין חטאת, מטמא אדם את חברו, וחברו את חברו אפילו הן מאה. דאין מונין לחטאת לומר שזה טמא זה פסול, אלא כולן מטמאין, וכן הביא הר"ש (שם) מהתוספתא, דבכלים באדם נמי אמרינן

דבר שמעולם לא היה צריך לכלי. אבל הר"ש בטהרות (פ"א מ"ט) כתב מכח מתניתין שם, דודאי איכא צירוף כלי אף באינו צריך לכלי, והא דאמרינן במנחות (שם) דאין מצרף, היינו מדאורייתא. ועל כרחק הא דאמרינן הכא ופליגא אדר' חייא בר אבא, לא קאי אהאי דינא.

(ב) תוס' ד"ה דאורייתא, הקשה הר"ר אלחנן אמאי לא קאמר כגון שצברו בכלי חיל וכו'. מדבריהם משמע דפשיטא להו דכלי חול מצרף על כל פנים מדרבנן, דאם לא כן מה הקשה אמאי לא קאמרינן בכלי חול, נימא דהוה פשיטא לגמרא דכלי חול גרע טפי מאין לו תוך, להכי אין מצרף. [נאפשר דהוכיחו כן מדתנן בסתמא "הכלי מצרף", משמע כל כלי ואף כלי חול. ועוד אפשר, דקרטבלא ודאי אינו כלי שרת ואמרינן דמצרף. (ש.ב.א.)]. וכן איתא בפסקי התוספות כאן, דאף כלי חול מצרף. והתוס' הרא"ש כתב, דקרטבלא לאו דוקא, אלא מיירי בכלי שרת כעין קרטבלא שאין לו תוך. [נמכל מקום אפשר דמודה דמדרבנן מצרף אף בכלי חול, ורק משום דבגמרא מבואר דאם היה לו תוך היה מצרף מדאורייתא, העמיד בכלי קודש].

(ג) תוס' ד"ה מנין, בתוה"ד, וקשה לר"י לר' חנין דאית ליה צירוף כלי וכו', ביאר המהרש"א דכוונת ר"י לדחות הוכחת רש"י, דמדתני לה במעלות בתרייתא על כרחק דהוי מדרבנן, דהרי חזוין דמני הכא צירוף כלי אף למאן דאמר דהוי מדאורייתא. ועל כרחק כיון דלא משכח לה בחולין מיקרי דלית להו דררא דטומאה, והכי נמי יש לומר גבי רביעי בקודש. [נולכאורה לפי זה לא גרסינן בתוס' לחולין שנעשו על טהרת הקודש, אלא גרסינן דלא משכח לה בחולין. (א.ג.א.)].

(ד) בסוה"ד, והיה קשה להר"ר אלחנן וכו' וכי עדיפא מאוכל גמור דלא אהני חיבת הקודש וכו'. וכתב בקובץ שיעורים בפסחים (אות ס"ה), דבדעת רבינו תם מוכח, דטומאת עצים ולבונה אינה מתורת טומאת אוכלין, אלא טומאה אחרת לגמרי, ומכל מקום הקשה הר"א אלחנן דסוף סוף אמאי אין אוכל מטמא אוכל, על ידי שיטמא מתורת עצים. ורצה הקובץ שעורים, לומר דאין הכי נמי דאוכל יטמא אוכל בטומאת עצים, אבל לא בתורת אוכל. ונפקא מינה לענין משמרת, דרש"י כתב בחולין (ב:), דהא דאסור לטמאות קדשים הוא משום דכתיב משמרת תרומותי וילפינן קדשים מתרומה. ואם כן טומאת עצים דליתא בתרומה ולא כתיב בה משמרת, ליכא איסורא לטמאותם, אם הם טמאין ומוסיף עליהם טומאה, דליכא בהו פסידא. אמנם דחה דבריו משום דבגמ' לא משמע כן.

(ה) גמ', ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקדש. גירסת רש"י בפסחים (יח: ד"ה אסור, אסור בקדש, וקאי אמאי דאסור לאכול בקדשים. אבל הרש"ש הביא דבתוספתא וירושלמי הגירסא פוסל בקדש, וכדאמרינן ביבמות (עד: דמחוסר כפורים שנגע בקדש קרינא ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, וכתב דזו הגירסא הנכונה דהקל וחומר מיירי לענין לפסול ולא לענין אכילה.

(ו) תוס' ד"ה בחיבורין, בתוה"ד, ויש ליישבו וכו' ובקודש בתחילתו הצריכו חכמים להטביל שתיהן שמא נטמאו שתיהן. נראה כונתם דאף דבדיעבד אין נטמא הקודש כשלא היה בחיבורין, מכל מקום לכתחילה לא יגע ביד השניה בקודש עד שיטבילנה ואף שלא בחיבורין. ומשום דחיישינן שמא נגעה גם היא בטומאה, אבל האי חששא לא חמירא כל כך שנטמא

הכי, שאף אם נטמא הכלי במשקין מטמא אדם, והכל משום מעלת חטאת, ואם כן מאי מקשינן הכא. והרש"ש הוסיף דכן קשה ארש"י ד"ה עשאוה דפירש, דעל ידי שעשאוה כטמא שרץ מונין בו ראשון ושני. וחזוין דאי לא הוי אלא ראשון כסלקא דעתא דגמ', לא היה מטמא אלא שני. ותירץ הרש"ש, דבכלים הנגמרים בטהרה שאין טומאתן אלא משום מעלה, לא עבדו האי מעלה דיטמאו עד סוף העולם. והחזוין איש (פרה ה'), א' תירץ קושית הטורי אבן, דכל מה דאדם נטמא אף מולד הטומאה לחטאת, הוא משום מאי דמשנינן הכא דעשאוה כטמא מת בשביעי שלו, ואינו דוקא בכלים הנגמרים בטהרה, אלא כל הטמא לחטאת עשאוהו כמו אב הטומאה ולהכי מטמא אדם. אבל אם היה נחשב ראשון ודאי לא היה מטמא אדם.

(ט) גמ', חותכה ומטבילה טעון טבילה. כתב החזוין איש (פרה ה', ג'), דאי נימא דאין שפופרת זו מטמאה חולין [כיון שאין טמאה אלא ממעלת חטאת, והתוס' לעיל (כא.) בד"ה האונן הסתפקו בזה], צריך לומר דהא דהאדם צריך טבילה אף שהוא חולין, מיירי שהוא בעצמו מוציאה מן הטבילה, ולהכי צריך לשמור עצמו כטהרת חטאת.

(י) גמ', הכלי מצרף וכו'. במנחות (כד.) מבעיא לן בב' חתיכות שאין נוגעות זו בזו אם הכלי מצרף, וקאמר התם רב כהנא דאף בכהאי גוונא הכלי מצרף ואין צריך נגיעה.

(יא) [רש"י ד"ה פסל, בתוה"ד, דאי מקרא דר' חנין ליכא למילף אלא קדשי מזבח אבל אפר פרה לא. משמע מדבריו, דדוקא דרשת ר' חנין דהיינו לדין צירוף לא שייך באפר פרה מדאורייתא, אבל עיקר טומאת אפר פרה מדאורייתא. ודלא כמשמעות דברי התוס' בד"ה והא, דעיקר טומאת אפר פרה מדרבנן, וכן כתבו בתוס' יומא (מח:)] כתבו דמדרבנן הוא. ועיין לעיל אות ד' בשם הטורי אבן. (ש.ב.א.).

(יב) [תוס' ד"ה והא, בתוה"ד, איכא למימר דלא מרבינן אלא בהכשר. רש"י בפירוש התורה (ויקרא י"א, ל"ח) כתב, ונפל מנבלתם עליו, אף משנגב מן המים שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם אוכל וכו'. דהיינו דענין ההכשר דעביד שם אוכל. ולכאורה לענין עצים לא שייך האי טעמא דהא לא הוו אוכל. ונראה דתוס' סברי כהרמב"ן (שם פסוק ל"ז), שכתב דטעם ההכשר, בעבור כי לכלוך השרץ והמטמאים ידבק במאכלים בלחות, ולא כן ביבשים. ואינו לתקנו ליקרות אוכל. (ועיין לקמן דף כ"ד אות יב) (ש.ב.א.).]

דף כד ע"א

(א) גמ', ואתו רבנן וגזרו דאע"ג דאינו צריך לכלי הכלי מצרפו. והתוס' לעיל (כג:) ד"ה שאם כתבו (לפירוש ר"י בירושלמי), דהיינו דוקא למאן דאמר צירוף מדאורייתא, אבל למאן דאמר צירוף מדרבנן, באין צריך לכלי לא מצרף אפילו מדרבנן. ובמנחות (כד.) אמר רב כהנא דבאין צריך לכלי אין הכלי מצרפו, ובתוס' יומא (מו: ד"ה כי, הוכיחו מזה דלמאן דאמר צירוף דרבנן באין צריך לכלי אין מצרף. ותוס' במנחות (שם) ד"ה שאין תירצו, דשמא סבר רב כהנא כאידך שינויא דמשני הכא, כגון שצברו על גבי קטבליא. אי נמי דהא דאמרינן הכא דאינו צריך בכלי הכלי מצרף, היינו דוקא בשיירי מנחה שהיה כבר צריך לכלי, ורב כהנא התם איירי

(יא) בא"ד, ותיריך הר"י דבספר נמי היכא דלא שייך דר' פרנך קאמר ליה וכו'. **והר"ש** (הובא באות הקודמת) הוסיף, דהאי גזרה נמי דוקא לקודש ולא לתרומה. אבל הקשה, מאי שנא דבהא מודו רבנן, וביד דמטמאת חברתה פליגי. ומכאן דהא דהאי פירושא, ונקט דקאי אגזרה דמשום ר' פרנך, ואף דלא דמי לשאר מקומות (עיין באות הקודמת), ואינו חושש אלא שימצא שני עושה שני.

(יב) גמ', **והלא חיבת הקדש מכשרתן**. **בחולין** (לו:): יליף ריש לקיש דחיבת הקודש חשיבא כהכשר מים, דומיא דמאי דרשין מוהבשר לרבות עצים ולבונה, דאף דלאו בני אכילה נינהו חיבת הקדש מכשרא להו, ומשויא להו אוכל. הכא נמי חבת הקדש מכשרתה כהכשר מים. **והרמב"ם** (פ"י מטומאת אוכלין הי"ז) כתב, דבלא הכשר מים אין בשר קדש נטמא אלא מדרבנן. **והראב"ד** השיג עליו מהאי גמ' דחולין. וכתב **הכסף משנה** דאפשר דהרמב"ם מפרש דרב יוסף בסוגיא דהתם פליג עלה, וסבר דחיבת הקודש לא חשיבא כהכשר מים אלא מדרבנן. וכתב **המנחת חינוך** (מצוה קמ"ה), דאף דהילפותא מוהבשר לרבות עצים ולבונה מדאורייתא, מכל מקום יש לחלק בין דין זה לדין הכשר מים, דבשלמא מידי דאינו אוכל אמרה תורה דמחמת חשיבות ומעלה דקדש חשיב כאוכל. אבל הכשר מים שהוא דין בפני עצמו מה יועיל לזה מעלת הקדש. (ועיין לעיל דף כ"ג אות י"ב).

(יג) גמ', **וביקש לאכול צנון ובצל של חולין עמהן לקודש גזרו בהו רבנן וכו'**. וכתב **התוס'** **רי"ד לעיל** (יח:), דמהכא חזינן דאין איסור אכילה אפילו בקודש מצד מה שידיו טמאות, לולי שיש חשש שיטמא את הקודש. ומכאן דהא דהא דאין צריך נטילת ידיים למעשר שני כיון שידיו אין פוסלות מעשר שני בנגיעה וכדאמרין התם. אמנם **הרמב"ם בפירוש המשניות** (שם) כתב, דבעינן נטילה לפירות דמעשר. **והחזון איש** (או"ח קכ"ט דף יח:), כתב, דבאמת אין צריך נטילה מדין איסור אכילה בטומאת הגוף, אבל יש לומר דבפירות דמעשר שני שהוכשרו תיקנו נטילה מאותו טעם שתיקנו נטילה בנהמא דחולין.

(יד) רש"י ד"ה או שתחבן הוא עצמו בכוש או כרכר, שהן פשוטי כלי עץ ואין מקבלין טומאה. וכן כתבו **התוס'** **בד"ה לא צריכא**. והקשה **התוס'** **יו"ט** (פ"ג מ"ג) מאי טעמא בעינן להאי טעמא, הא בלאו הכי ידיים אין מטמאות כלים. **והרש"ש** הביא דכעין זה מצינו במתניתין **בטבול יום** (פ"ד מ"ב) גבי חלה, ופירשו שם **הר"ש והרע"ב** דהוא משום הכיורא דלא אתי לינגוע בחלה עצמה, והוא מפירוש **רש"י בנדה** (ז:). **ד"ה וקוצה**, וכמו כן יש לומר בדידן.

(טו) תוס' ד"ה לא צריכא, בתוה"ד, ואוכל עמה זית או בצל של תרומה. כתב **המהרש"א** דגירסא זו אי אפשר להולמה, דמשמע שאוכל תרומה עם הקודש, וממא נפשך, אם נוגע בידו בתרומה פשיטא דאסור, דמטמא את התרומה, ואי נקיט תרומה בכוש, אמאי אסור. אלא צריך לגרוס "בתרומה", וכן איתא בתוספתא, ופירושו דבתרומה שרי לאכול עמו זית או בצל של חולין, מה שאין כן בקודש.

(טז) תוס' ד"ה לקדש, בתוה"ד, ועוד היינו יכולים לפרש דלמא נגע ברוך פיו דחשיב משקה בפרק בתרא דערובין (צט.). וכתב **התוס'** **יו"ט** (פ"ג מ"ג) דיש לומר דרש"י לא פירש כן משום דלאו מילתא דפסיקתא היא,

הקודש בדיעבד מחמת זה. אבל קשה דאם כן הו"ב מעלות בפני עצמן. ואפשר דכיון דדמו החששות קצת, דתרווייהו משום חשש נגיעה, להכי מני להו כחד מעלה, וכדאשכחן בדברי ר' אילא **לעיל** (כא:). **דב' המעלות** דמחמת חשש חציצה מני להו כחדא. אבל קשה לישנא דמתניתין "שהיד מטמאת חבירתה", דלפי זה אינו נתינת טעם אלא הוא דין בפני עצמו והוי ליה למימר היד מטמאת. ואפשר דהתוס' לא גרסי שהיד, וכן במשנה שבירושמי איתא והיד. ועיין **ברש"ש לעיל** (כ:), והא דאקשינן בגמ' (בעמוד ב') "הא תו למה לי" היינו למאי דנדחה רב שיזבי, ואם כן אין כאן אלא דין אחד. (א.ג.).

(ז) גמ', **איתמר נמי אמר ריש לקיש וכו'**. **הבעל המאור** לא גריס תיבת "נמי". **והטורי אבן** כתב לבאר גרסתו, דהראיה מדאמר ר' יוחנן באותה היד, כלומר דהיד השניה שנטמאת מחמת הראשונה אינה מטמאה יד חברו, ואי בחיבורין מיירי ומשום שמא תגע הראשונה בקודש, אם כן בגונא שידיו מחוברות זו לזו, ויד חברו נוגעת ביד השניה, אמאי יד חברו לא טמא, ומשום שמא תגע יד הראשונה בקודש. ועל כרחך דטעמא לאו משום שמא יגע בראשונה, אלא מעלה בעלמא, (וממילא אין צריך חיבורין) ולא עבוד מעלה אלא בראשונה. אבל **רבינו חננאל** כתב להיפך, דמדברי ר' יוחנן מוכח דמיירי בחיבורין, וסבר כר' שיזבי, דשלא בחיבורין פשיטא דאין יד חברו נטמאת. נונראה דמפרש דשלא בחיבורין היינו שמעולם לא נגעה היד הטמאה בטורה, וכמו שכתבו **התוס'** **בד"ה בחיבורין** על פי התוספתא, ולהכי קאמר דפשיטא דכהאי גונא לא שייך לטמאות יד חברו.

דף כד ע"ב

(ח) גמ', **מדקתני סיפא שהיד מטמאה חברתה לקודש וכו'**. ביאר **התוס'** **רי"ד** (בעמוד א') דפשטה דמתניתין הכי קאמר, דמשום שהיד מטמאה חברתה, להכי קאמר דמטביל ב' ידיו לקודש אף כשלא נגעה יד בחברתה, משום דחיישינן שמא נגעה בחברתה. עוד כתב, דמשום האי חששא לא מטמאין הקדש בדיעבד, אלא דלכתחילה לא יגע עד שיטבלנה. וביאר הא דמקשינן הכא הא תו למה לי, משום דאף אי לא הוה תני לה היינו יודעים דעל כרחך הטעם שצריך להטביל ידו השנית משום דיד מטמאת חברתה.

(ט) רש"י ד"ה ודלמא לא שני ולא שלישי, דלית להו חך מעלה דמתניתין. אבל **בתוס'** **הרי"ד** ביאר, דלמאי דדחי דלמא לא שני ולא שלישי באמת לא קאי כלל אקודש, אלא בתרומה פליגי ר' יהושע ורבנן. דר' יהושע מחמיר דמטמאת חברתה אף לתרומה, ופליגי אמתניתין דידן דקתני דאין יד מטמאת חברתה לתרומה. ורבנן פליגי, דלענין תרומה אין מטמאת לא שני ולא שלישי, וכמתניתין דידן. אבל לענין הקדש אפשר דמודו תרומה דעושה שני. נודלא כדברי **התוס'** **בד"ה דתנן** שדייקו משמעתינן דר' יהושע דוקא לקדש מיירי.

(י) תוס' ד"ה דתנן, בתוה"ד, אבל קשה להר"ר אלחנן מאי סייעתא וכו' משום דר' פרנך כל האוחז ס"ת ערום וכו'. **והר"ש בידים** (פ"ג מ"ב) הוסיף דמהנהו לא שייך לאתויי, כיון דטעמייהו לאו משום טומאה, דאפילו לא היו גוזרים טומאה על הספר היו גוזרים על הידים משום דר' פרנך.

נמי על אויר ארץ העמים, ולא יועילו שוורים בזה, נדהא דמהני השוורים גבי מי חטאת כמבואר בפרה שם, היינו לענין טומאת התהום ומשום דחייצין.

(ד) גמ', אין הקדש ניצול בצמיד פתיל. ביאר הטורי אבן דהאי דינא נאמר נמי קודם שהקדיש, דהיינו דאין היין והשמן כשהם חולין ניצולים בצמיד פתיל לענין אם יקדישן לאחר מיכן. וכדחזינן מדהקשתה הגמ' מהא דאמר עולא "חברייא מדכן בגלילא", והתם ודאי שלא הקדישו היין והשמן, דהא אין מקדישין בזמן הזה. (ועיין לקמן אות ז')

(ה) גמ', שם. ביאר הטורי אבן הטעם, דנפקא לן קודש בקל וחומר מחטאת, דכתב הר"ש (פרה פ"א, א), בשם הספרי דכתיב "במקום טהור" דבעינן שיהא מקום הכלי טהור, וקל וחומר לקדש שהוא חמור מחטאת, דהא טבול יום כשר לחטאת ופסול לקודש.

(ו) גמ', והאמר עולא חבריא מדכן בגלילא. הקשה הטורי אבן, הא איכא למימר דחברייא סברי כר' יוסי בר' יהודה דמטהר נכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל.

(ז) רש"י ד"ה מדכן, מטהרים יינן ושמנן למזבח. הריטב"א (נדה ו'): כתב בשם הר"ח שהיו מרגילים עצמם לאכול חוליהן בטהרת הקדש.

(ח) תוס' ד"ה שונין, צ"ע אמאי לא חשיב ליה גבי מעלות. הטורי אבן (קונטרס אחרון, לקמן כו.) יישב קושית תוס', דהטעם שאין קודש ניצל בצמיד פתיל, משום דחיישין שמא לא הוקף יפה ונטמא הכלי מהאוויר, וכל זה שייך גבי טומאת מת [שהיא טומאת ארץ העמים], אבל בגיטין מייירי לענין טומאת עם הארץ דמטמא במגע, דלא חיישין שנגע בפנים כיון שאנו רואים שהוא מוקף בצמיד פתיל.

(ט) תוס' ד"ה יתננה, בסוה"ד, ומאן דגרס לעני כהן שיבוש הוא בידו. הרמב"ם (פירוש המשניות ט, ד) ביאר, דנקט לעני כהן, משום שתרומה מועטת הנשמרת לאחר שעברו הגיתות והבדים הרגילות ליתנה לעני. והמלאכת שלמה (שם) ביאר, דכהן עשיר לא ישתדל בדריכתם כיון שהם מועטים.

(י) רש"י ד"ה בגלילא שנו, ומתני' דקא תני דמהימני ביהודה קאי. ביאר המרומי שדה, דדוקא ביהודה נאמנים משום שמצויים שם תלמידי חכמים שעל ידיהם מטהרים עמי הארץ את כליהם, מה שאין כן בגליל שלא היו מצויים שם תלמידי חכמים.

דף כה ע"ב

(יא) גמ', אבל לא יאמר לו טול אתה לח ואני יבש. פירש הרע"ב (דמאי, פ"ו, מ"ט), דלח היינו שמוכשר לקבל טומאה, ויבש היינו שלא הוכשר. וכן מבואר בדברי הר"ש (שם משנה י'), וכתב המשנה ראשונה, דברש"י ד"ה יכול מבואר דפירש באופן אחר, דלח היינו יין ושמן, ויבש היינו דבר מאכל.

(יב) גמ', שם. הרע"ב דמאי (פ"ו, מ"ט) פירש, דהטעם שאסור לומר טול אתה לח ואני יבש, משום שאסור לחבר למכור לעם הארץ לח ויבש כמבואר בדמאי (פ"ב, מ"ג), משום שאין מוסרים טהרות לעם הארץ. כיון שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. וביאר המשנה ראשונה (דמאי פ"ו, מ"ט) דהכא אשמועינן רבותא, דלא נימא דכאן מותר למכור

ללהלכה קיימא לן התם דדוקא בשנתהפך הוי משקה.

(יז) תוס' ד"ה שביהודה, בתוה"ד, וכי משום דאקדשיה פקע שם טומאה מיניה. ביאר החזון איש (סימן קכ"ט לדף כד:), דאיתא לעיל (כב.) דהטעם דנאמנים עמי הארץ על טהרת יין ושמן, משום שלא יהא כל אחד בונה במה לעצמו, מכל מקום לא מסתבר דנאמנים בלא שום סמך טהרה. אלא דהקשה ממנה שכתבו התוס' בסמוך, וכן מצינו גבי תרומה וכו'. דהתם לכאורה מבואר דנאמנים בלא סמך טהרה, דהא בשעת הגיתות מקבלים מהם גם יין ושמן שהפרישו כל השנה. וצריך לומר דהתם גם כן אימת תרומה עליו ושמן מתחילה, והא דלא האמינוהו כל השנה, משום הפסד כהנים, ששייך רק בשעת הגיתות.

(יח) בא"ד, וכגון שידוע לנו שחולין הן שיחדן. הרש"ש דייק מדברי המהרש"א דבעינן למגרס שכולן הן שיחדן. והקשה החזון איש (סימן קכ"ט לדף כד:) מהא דאיתא במתני' בסמוך, ואם אמר לו הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן, ופירשו התוס' זבחים (פח.). ד"ה מן, דהיינו שאומר שיחדה ושמרה בטהרה ליקח ממנה רביעית לקדש, חזינן דלא בעינן שיהא ידוע לנו שיחדן לקדש. אמנם התוס' חולין (לה:): ד"ה ואם פירשו באופן אחר, ועיין באות הבאה.

(יט) מתני', ואם אמר לו הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן. הקשו התוס' חולין (לה:): ד"ה ואם, כיצד שרי לכהן לאכול תרומה כיון דמעורב בה קדש. ותירצו, על ידי ברירה שיאמר רביעית שאני עתיד להפריש יהא קדש. [נאמנם התוס' זבחים (פח.). (הובא באות הקודמת) כתבו דיחדן ולא הקדישן, ולדבריהם לא בעינן לטעם דברירה].

דף כה ע"א

(א) תוס' ד"ה שרצועה, הקשה הר"ר אלחנן היאך היו מביאין אפר פרה לגליל. ביאר היעב"ץ דפשיטא לתוס' שהיה אפר פרה בגליל, מהא דאיתא בסמוך "אמר עולא חברייא מדכן בגלילא", וללא אפר פרה לא היו יכולים לעשות כן.

(ב) בא"ד, בתוה"ד, אבל צ"ע היאך עולין לרגל מן הגליל. הקשו הטורי אבן ובשו"ת שער אפרים (סימן ל"ו) הא אפשר שהיו מקדימים לבא קודם ימי הרגל כשיעור ימי הזאה. והשער אפרים תירץ בדוחק דהוקשה לתוס', דמפסח עד שבועות לא יספיקו לחזור לביתם ולשוב לירושלים עד ז' ימים קודם הרגל, ואף דיש רק מרחק של ט"ו יום עד שגיע אחרון שבישראל לנהר פרת [כמבואר בתענית (ו.)], מכל מקום אפשר דהיינו דוקא עד נהר פרת אבל עד סוף ארץ ישראל רחוק טובא. והמצפה איתן תירץ קושית תוס', על פי מה שכתבו התוס' במגילה (י.) ד"ה שמעתי, דלא גזרו חכמים טומאה לאסור הקרבה בבית חנוני, כיון דמן התורה יכול להקריב, והוא הדין הכא גבי עלייה לרגל דבעו כל ישראל להקריב קרבנות ראייה וחגיגה, לא העמידו דבריהם במקום תורה.

(ג) גמ', הא מני רבי היא דאמר אהל זרוק לאו שמיא אהל. הקשה התוס' יו"ט (פרה פ"ג, ב.) הא יכולים להביא הנסכים על גבי שוורים, וכתבו התוס' סוכה (כא.) ד"ה ועל דלכולי עלמא חשיב אהל. ותירץ, דלא רצו להתיר משום שחששו שמא יצא חוץ לשור ויטמא, מה שאין כן בשידה תיבה ומגדל דליכא למיחש. והתוס' חרשים (פרה שם) תירץ, דהא גזרו

כיון שכבר נטמא ביד אביהם וליכא גרמא טומאה.

(ג) **תוס' ד"ה חבר, בתוה"ד**, וכן פירש הוא עצמו משנה אחרת. תמה **הטורי אבן**, דהא כתבו הכא התוס' בשם **רש"י** דבשני מינים לא שייך ברירה, ועבודה זרה ומעות שני מינים הוו והיאך אפשר לפרש דהוי מטעם ברירה. עוד הקשה, **דביקדושין** (יז): מבואר, דהטעם דגר יכול לומר טול אתה עבודה זרה ואני מעות, משום דירושת גר את אביו דרבנן, אבל בלאו היא טעמא היה אסור משום חילופי עבודה זרה. **והחתם סופר** (עבודה זרה סד). יישב את דברי התוס', דכל מאי דאמרין דבשני מינים אין ברירה היינו כשחולקים מין כנגד מין, אבל באופן שחולקים לפי דמים כגון טול מנה ואני מנה לא חשיב שני מינים, ובסוגיא **דקידושין** (שהביא הטורי אבן) מייירי בשני מינים כגון חטים ויין נסך, דלא שייך לומר ברירה בסתמא, ועל כן קאמר דמשום דירושת גר את אביו דרבנן אקילו ביה. אמנם כל זה שייך ביין נסך שהוא קל מעבודה זרה, אבל בעבודה זרה ממש לא הקילו, אלא צריך להגיע לדין ברירה וכמו שנתבאר.

(יד) **גמ', לעושי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת**. הקשה **המהרש"א** (פסחים צב). אמאי לא קאמר באופן אחר, דמצות קרבן פסח מצוה עוברת היא, מה שאין כן אוכלי תרומה דיכולים להמתין יום או יומיים עד שיאכלו את התרומה. וסיים דיש ליישב.

(טו) **רש"י ד"ה בריקנן דקדש**, לאחר שעירה מהן קדש וכו'. כתב **החזון איש** (פרי סימן י סק"ג), דהכא איירי באופן שעירה את הקדש מכלי זה בינו לבין עצמו ואחר כך ייחדו ושמרו לקדש, אבל באופן שעירה בפניו מכלי לכלי נאמן אף על הכלי הראשון.

(טז) **בא"ד, שם**. הקשה **החזון איש** (פרי סימן י סק"ג), אמאי הוצרך רש"י לומר שהיה בו קדש מעיקרא, הא סגי בכך שאינו נאמן לומר שמייחד את הכלי לקדש. ותירץ, דהא פשיטא שהרי גם על יין ושמן עצמם אינו נאמן ליתן לנו לקדש באופן שייחדם לשם כך (ולא הקדישם) ואפילו בשעת הגיתות, והכא אשמעינן רבותא בהני קנקנים, שאף על פי שהיה בהם קדש ודעתו ליתן בהם קדש אינו נאמן.

(יז) **גמ', ומי איכא דימוע לקדש, אמרי דבי ר' אילעאי הכא במטהר את טבלו לנסכים**. **רש"י** פירש **בד"ה תוס' ומי איכא וכו'**, דימוע לקדש טבל וכו', אבל קדש לא הוזקנו לפרוש מתוכה, שיהא הטבל מדומע בתוכו. דהיינו דלמדה הגמ' דענין דימוע היינו שיש בחולין דבר הקובע בו שם טבל, ורק בהפרשתו ניתקן. ועל כן הקשתה דזה לא שייך גבי הקדש. ותירצה, **במטהר את טבלו לנסכים**, - **ופירש רש"י**, דאיכא חולין וקדש ותרומה, מיגו דמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה, ואקנקנים. שגנאי לקדש שיהיו הקנקנים שעירוהו מהן בחזקת טומאה והוא קרב. דהיינו דאמנם הדימוע הוא מחמת טבלו ומשום תרומה וההיתר הוא מחמת שייכותו להקדש. אמנם **הרמב"ם בפירוש המשניות** פירש, דאין כונת הגמ' ליישב שהדמע משום תרומה. אלא דענין אותן התערובות במשמר יינו להפריש ממנו נסכים קודם לגיתות ע' יום. ומפני שכוונתו היתה להוציא הנסכים ממנו, הווי כדבר המעורב מן הקודש, וכיון שנאמנים על טהרת הקודש נאמנים על אלו הקנקנים, אפי' קודם לגיתות שבעים יום. **ובמרומי שדה** תמה באמת אמאי הוצרך לומר במטהר את **טבלו**, ובעינן לבאר דאיירינן בטבל לתרומה. הא ההיתר משום הקדש ויכול היה לגרוס

במטהר את יינו לנסכים וכמו שנראה שגרס הרמב"ם.

(יח) **מתני', מן המודיעים ולפנים נאמנים על כלי חרס**. הטורי אבן נסתפק אם יש לדייק מהא דלא כתיב וכמדתה לכל רוח כדאיתא **בפסחים** (צג:), דדוקא לרוח דמודיעים נאמנים ולא בשאר רוחות. והטעם, דדוקא עפר של אותו רוח היה ראוי לעשות ממנו כלי חרס, דאין עפר כל המקומות ראוי לעשות ממנו טיט, כמבואר **בבבא מציעא** (עד:). אמנם **התוס' רי"ד כתב** מפורש דכמידתה לכל רוח. וכן כתב **בערוך השולחן העתיד** (הלכות משכב ומושב ק"ב, ט"ו, י"ט) ופירש דהא דנקט מודיעים, היינו משום דהוי בה הרבה קדרים, ותושבי ירושלים היו רגילים ליקח משם קדרות.

(יט) **רש"י ד"ה הוא הקדר**, מי שהביאן מחוץ למודיעים האמינוהו לפי וכו' במודיעים או לפנים לא האמינוהו. וכשיצא אף הוא עצמו אינו נאמן. **והרמב"ם בפירוש המשניות והתוס' רי"ד** לא פירשו אלא דאתי למימר, דאף דהוא הקדר והם הקדירות והם הלוקחים, אינו נאמן כשיצא לחוץ דהמקום גורם.

(כ) **בא"ד, שם**. כתב **רבינו יהונתן** דדוקא קדרים המביאים קדירותיהם ממקום רחוק חוץ למודיעין [ל' מיל] נאמנים, כיון שטרחו על כך, וחיישינן שלא נכשילם לעתיד. אבל הקדרים שמייצרים קדירותיהם במודיעין אינם נאמנים. **ובמרומי שדה** ביאר בדברי **רש"י**, דקדרי מודיעין ודאי נאמנים, ומתני' איירי לענין הקדרים הבאים מבחוץ. ועל כן מה שכתב **רש"י בד"ה והן**, ולא לצרף עמהן קדירות של קדר אחר היושב במודיעים, היינו דוקא דוקא לאותו הקדר שבא מבחוץ. עוד הביא **שלרמב"ם** שיטה אחרת **בפירוש המשנה וביד החזקה** (פי"א ממשכב ומושב ה"ו-ז) עיין שם.

דף כו ע"א

(א) **רש"י ד"ה וכן שניהם יוצאין**, הואיל ומצאו לפנים ושם לא לקח ממנו לא יקח עוד. **המאירי** הוסיף לבאר, דכיון שהחבר פשע שלא לקח מהקדר כשהיה בפנים, חשיב כלחוץ ושוב אינו יכול ליקח ממנו.

(ב) **בא"ד, וכ"ש קדר נכנס וחבר יוצא**. תמדהו **הטורי אבן הרש"ש** מאי קל וחומר איכא, דלמא הכא שהחבר יוצא נאמן שפיר כיון שיצא בשעה שעדיין לא הגיע הקדר, ולא היה צריך לקנות ממנו, וכיון שיצא לא הטריחוהו לחזור.

(ג) **רש"י ד"ה ואפי' אפיקרסותו**, אפילו מלאין משקין שלו שאינן של קדש. תמה **הטורי אבן** היכן מצינו לשון אפיקרסותו על משקין. ועוד, כיון דאמר ר' יוחנן אפילו מלאים, פשיטא דמלאים היינו אפילו במשקין שאינם של קדש, דהא על משקין של קדש נאמנים עמי הארץ כל השנה ביהודה. ועל כן פירש על פי **הערוך**, דאפיקרסותו היינו לבוש תחתון ופתוח בכתפיו וכשלובו קושרו, והשתא קא משמע לן, דלא זו בלבד דמלאים משקין טמאים כדאמר בסמוך ואינם מטמאים את הכלי, אלא אפילו כשאפיקרסותו דהיינו אותו הבגד על הכלי, אין אומרים שמטמא מדרס כדין בגדי עם הארץ דהווי מדרס לפרושים, ומדרס הוב מטמא כלי חרס מדאורייתא, [מה שאין כן משקין טמאים דאינם מטמאים כלי מדאורייתא]. **ובקונטרס אחרון**, בטורי אבן כתב, דהדיבור המתחיל "ואפי' אפיקרסותו" הוא המשך לדיבור הקודם ופירושו כהערוך. וכן איתא **בדקדוקי סופרים**, שהוסיף דהד"ה האב הוא אפי' מלאין משקין, ופירש

רש"י, שלו שאינן של קודש.

(ד) גמ', ור' יוחנן אמר אפילו שאין נטילים בידו אחת. הרמב"ם (פי"א ממשכב ומושב ה"ו) כתב, דמן המודיעים ולפנים נאמנים על כלי חרש ולא חילק בין גסים לדקים, וכתב הכסף משנה דסבר, דר' יוחנן פליג אריש לקיש וסבר דאין צריך שיהיו דקים, ולכך אמר אפילו שאין נטילים בידו אחת. והחזון איש (פרה, י, י) הקשה, דהא מבואר בגמ' בסמוך לקמן, דדוקא בירושלים נאמנים גם על כלי חרס הגסים.

(ה) רש"י ד"ה נאמנים לומר, שלא נגעו לתוכו. תמה התוס' רי"ד מה בכך שלא נגעו, הא עמי הארץ דין זבין להן כמבואר לעיל (כג.), ומטמאים במשא, [אמנם התוס' לעיל (יט):] ד"ה בגדי כתבו בשם ר"ת דאינם מטמאים לא במשא ולא בהיסט. ועל כן פירש, ד"נאמנים לומר לא נגענו" קאי על שאר כלים שבבית, שנאמנים לומר שלא נגעו בהם כלל, והאי דקתני שהחזירו, היינו דדוקא בכהאי גוונא שנמצא הגנב והעיד לא נגעתי נאמן והכלים טהורים, ובלא שנמצא הגנב מי יעיד לומר לא נגענו, וכן פירש הר"ח.

(ו) רש"י ד"ה ובירושלים, מפרש בגמ'. והיינו הא דאיתא בסמוך נאמנים על כלי חרס הגסים לקדש. אמנם התוס' רי"ד כתב, דהא דאיתא בסמוך, מילתא באפי נפשה היא וקאי על כל עמי הארץ (לא רק במודיעים), דנאמנים על הקדש בירושלים, ועדיף מיהודה. דהתם נאמנים רק על קדש שלהם, אבל בירושלים נאמנים גם על קדש דחברים, לומר טבלנו וטהורים אנחנו.

(ז) גמ', ורמינהו הגבאין שנכנסו לתוך הבית. הקשה הטורי אבן, לפירוש רש"י ד"ה נאמנים לומר, דלא נאמנים לתרומה אלא לקדש, אפשר ליישב בפשיטות דהתם איירי לגבי תרומה ולהכי הבית כולו טמא.

(ח) גמ', שם. ביאר השיח יצחק דאף דחילוק דנכרי מבואר להדיא בסיפא דמתניתין דטהרות. מכל מקום סברה הגמ' בקושיא, דאם יש עמהם נכרי היינו שהניחו בעל הבית לשמור את שלו, נאמנים לומר לא נכנסנו, כיון דהנכרי מעכב עליהם שלא יכנסו. אבל אין נאמנים לומר נכנסנו ולא נגענו, דיתכן דנגעו דהנכרי רק שמר שלא יגנבו, וסיפא מפרש לרישא. [ולדבריו צריך ביאור מדוע נקט נכרי ולא ישראל. (נ.מ.פ.).]

(ט) רש"י ד"ה שאין עושין, בתוה"ד, לכך הוסיפו להן טהרה ליחידים מגבול מודיעים. דהיינו דכיון דבעו כלים אלו לצרכיהם הקילו להם במודיעים ולפנים דאי אפשר בלאו הכי. אמנם הר"ח והרמב"ם (בפירוש המשניות אמתניתין דמן המודיעים לעיל כה:) פירשו, דכיון שאין עושים כבשונות בירושלים ואין כלים מצוים שם, עמי הארץ נוהרים יותר לשמור כליהם בטהרה.

(י) גמ', מנהני מילי אמר ר' יהושע בן לוי דאמר קרא. רש"י בביצה (יא): ד"ה אף כתב, דהטעם דשרי יין זה בנגיעת עם הארץ, כדי שלא לביישם. ולדבריו צריך לומר דקרא דהכא אסמכתא בעלמא. והרמב"ם (פי"א משכב ומושב ה"ט) פירש, דחכמים לא טימאו עמי הארץ ברגל, כיון שכולם מטהרים עצמם ברגל, ולכך החשיבם בטהורים. והמהר"ץ חיות (נדה לד. ד"ה הכתוב) ביאר על פי דברי הרמב"ם (במורה נבוכים ח"ג פרק מ"ג), דכתב, שהימים טובים נעשו לצורך השמחה והקיבוץ שיש בין האנשים המתאספים אז ביחד, ולהרבות אהבה וריעות ביניהם. ואיתא בסנהדרין

(קו). גדולה לגימיה שמקרב את הרחוקים, וכיון שכן הוצרכו חז"ל לתקן שבשעת הרגל שהוא זמן קירוב הלבבות יאכלו עמי הארץ עם החברים. (יא) מתני', וחכמים אומרים לא יגמור. הקשה הטורי אבן, מדוע לא התירו רבנן סופן משום תחילתן, כמו שהתירו בשאר דברים כגון עור לפני הדורסן, וחזרת רטיה במקדש, וחזרת התריסין ביום טוב. ותירץ, דדוקא הני תלתא התירו, דאי לא שרית ליה לא ישחוט [בעור לפני הדורסן], וכן כהאי גוונא בשאר הדברים, מה שאין כן הכא שלא ימנע מלמכור, שהרי יכול לשמור שלא יגעו בו עמי הארץ, או שימכור רק לחברים.

(יב) גמ', מהו שיניחנה לרגל אחר. תמה הטורי אבן מאי שנא מהא דתנן לעיל (כד:) עברו הגיתות והבדים, והביאו לו חבית יין של תרומה יניחנה לגת הבאה, ואפילו בעבר וקיבלה בעי לה התם. ותירץ, דהתם נאמנים בשעת הגיתות, משום שהכל מטהרים את כליהם, בזמן כמו שפירש רש"י (שם) בד"ה ובשעת. ולהכי מניחים לגת הבאה נומה שאין מקבלים מהם לאחר הגיתות, היינו משום שהשוו חכמים מידותיהם ולא חילקו בין נדרכו קודם הגת לנדרכו אחר הגת, או משום גזירת הרואין. אבל הכא דנאמנים ברגל כדי שלא לביישן או משום איבה, ומשום הכי טמאים למפרע לאחר הרגל, איכא למימר דאין מניחין לגת הבאה כיון דשוב נטמאו. וזה שלא כדברי הרמב"ם (עיין לעיל אות י) דהטעם דנאמנים עמי הארץ ברגל משום שכולם מטהרים עצמם ברגל. ועיין בדבריו מה שתירץ עוד. ולדבריו לא שייך חילוק זה.

(יג) מתני', עבר הרגל ליום שיש לא היו מעבירים מפני כבוד השבת. הקשה הטורי אבן, הא לאחר הרגל חזרה טומאה למפרע, וכיצד היו משתמשים בכלי המקדש באותו יום. ותירץ, דכיון דאיכא טעם דאין מעבירים משום כבוד השבת יש לומר שעשו רבנן ימים אלו כרגל ואין בהם טומאה כלל, [אמנם לשיטת הרמב"ם הובא לעיל אות י] דטהורים ברגל כיון דמטהרים עצמם קודם לרגל, אלא דרבנן גזרו עליהם טומאה לאחר הרגל, אתי שפיר דמשום כבוד השבת לא גזרו טומאה. (נ.מ.פ.).

(יד) רש"י ד"ה מעבירין, מעבירין את הכלים ממקומן ולהטבילן וכו'. התוס' רי"ד פירש, דמעבירים הוא לשון הכרזה דכתיב "ויעבירו קול במחנה" (שמות לו, ו), שהיו מכריזין שכל הכהנים יהיו זהירים לטהר כלי העזרה.

דף כו ע"ב

(טו) תוס' ד"ה שלא, בכהנים עמי הארץ ההולכים להיכל להשתחוות קאמר. כתב השיח יצחק, דהרמב"ם (פי"א ממשכב ומושב הי"א) פירש באופן אחר, דהיו מוציאים השולחן לחוץ ממש ומראים אותו לעולי רגלים, ועל אותה שעה אמרו הזהירו שלא תגעו בשולחן. ואף דכתיב "תמיד" כדאמר לקמן בסמוך, מכל מקום סבר הרמב"ם דכשמגביהים השולחן עם הלחם לשעה קלה, אין בזה ביטול דין תמיד, ורק לעקור השולחן ולהטבילו הוי ביטול דין תמיד. (ועיין לקמן אות כ')

(טז) [רש"י ד"ה מנורה, כלומר תמידין האמורין במנורה לא תמיד יומם ולילה קאמר. יש להעיר לשיטת ר' יוסי (מגילה כא.) דסילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום. ומה אני מקיים לפני ה' תמיד שלא ילין שולחן בלא לחם, אין חילוק בין מנורה ללחם הפנים ששניהם בלילה. (נ.מ.פ.).]

דנילף בבמה מצינו, לכל שלחן ולא דוקא דמקדש. אלא דהקרא אתי לייחד דוקא שלחן דמקדש. אמנם רש"י לקמן (כו.) ד"ה מיבטל בטיל. פירש (והיינו לגבי מזבח) ורחמנא קרא עץ לכולהו. דהיינו דמה שקראת התורה עץ היינו לשלחן ומזבחות דמשכן. אבל השלחן והדולפקי אינם עץ ואדרבה בטלים לצפויין. ואם כן בעינן לומר דללישנא קמא למדה הגמ' דהילפותא דקרא דיחזקאל אתעי על שלחן דוקא. ועיין במהרש"א כאן שהביא דברי התוס' במנחות (צו.) ד"ה שאני, וביאר כונתם כאן דללישנא בתרא כיון דאפקיה רחמנא לשלחן בלשון מזבח ילפינן נמי מזבח מיניה. [דהיינו להיפך ממה שכתבו כאן וכתב שכאן הלשון אינו ברור] ועיין לקמן (כו.) בתוס' ד"ה ואיבעית אימא.

(כג) בא"ד, בסוה"ד, אך צ"ע האי דמזבח שלוש אמות במאי מתוקם. ביאר המהרש"א דהוקשה לתוס', דאם נימא דקרא דהמנורה והמזבחות קאי על מזבח הזהב, יקשה, דהא מזבח הזהב היה ב' אמות ובהך קרא כתיב ג' אמות כשיעור מזבח הנחושת. והקשה, דהא לא שייך כלל לכיון המזבח שנאמר ביחזקאל דכתיב בו "וארכו שנים אמות" למזבח הנאמר בתורה דכתיב במזבח הזהב אמה ארכו ובנחושת ה' אמות.

דף כז ע"א

(א) גמ' שלחנו מכפר עליו. פירש רש"י בהכנסת אורחין. וכן כתבו בתוס' ד"ה שלחנו, דגדול כח הלגימה. ובמנחות (צו.) כתב המהרש"א אתוס' ד"ה שלחנו. דכן מבואר בברכות (נה.) שלושה דברים מאריכים ימיו ושנותיו של אדם, ואחד מהם המאריך על שולחנו, דלמא אתי עניא ויהיב ליה. והוסיף דבאבות (פ"ג, ג.) איתא דהוא משום. דאומרים עליו דברי תורה. וכתב העינין יעקב (מנחות שם) דליכא סתירה, דאדרבה על ידי שניהם מתקיים דבר זה, דהא כתיב בחסד ואמת יכופר עון חסד זו מתנות עניים, אמת זו תורה דכתיב אמת קנה ואל תמכור.

(ב) [רש"י ד"ה אדרבא, דאי לאו מצופה יש לטהרם משום כלי עץ העשוי לנחת. קשה מה הוצרך רש"י להאי טעמא, הא מזבח החיצון פשוטי כלי עץ היה דלא הוי ליה בית קיבול, ואין מקבל טומאה. ובוודאי לשיטת רש"י בפירוש התורה (שמות ל, ג.) דלא היה לו גג אלא היו ממלאין חללו אדמה (ושוליים לא נראה שהיה למזבחות). (א.ג.) ואמנם הר"ח פירש משום דהוי פשוטי כלי עץ. ויש לומר דכוונת רש"י למזבח הזהב דהוי ליה גג וזר.]

(ג) תוס' ד"ה מזבח אדמה, וכי מוקי לה בזבחים בפרק קדשי קדשים. המהרש"א ביאר קושייתם, דבזבחים דריש להאי קרא על מזבח שהיה בבית עולמים, והכא דריש ליה למזבח הנחושת שעשה משה. ותירצו, דקאי אתרויהו בין אמזבח הנחושת ובין אמזבח אבנים.

(ד) רש"י ד"ה סלמנדרא, החלד והעכבר תרגמם יהונתן כרכושא וסלמנדרא. הקשה הטורי אבן, הא תניא בחולין (קכו.) הצב למינהו להביא הערוד וכן הנפילים וסלמנדרא, ומבואר דהוא מין צב ולא עכבר. והביא דבמדרש תנחומא ((ורשא) פרשת וישב סימן ג ד"ה (ג) ילמדנו רבינו) איתא, דהזגגים העושים את הזכוכית כשהם מסיקים הכבשן ז' ימים וז' לילות רצופים, מעוצם האור יוצאת בריה הדומה לעכבר, והבריות קורין אותה סלמנדרא. ואפשר לומר דכיון דדומה לעכבר תרגם יונתן עכבר סלמנדרא.

(ז) בא"ד, שם. המהר"ץ חיות כתב דברמב"ם (פ"ג מתמידין ומוספין ה"י) מבואר דהטבת הנרות היא הדלקתן והיו הנרות דולקות יום ולילה ודלא כרש"י.

(יח) תוס' ד"ה מנורה, בתוה"ד, וי"ל דמ"מ לא היה בה טפי משאר נרות וכו'. ביאר המהרש"א כוונתם, דעל כרחק הא דכתיב "תמיד" קאי על שאר הנרות ולא על הנר מערבי, דהא נר מערבי בנס היה דולק דלא היה בו יותר שמן משאר הנרות, ולא יתכן דיסמוך המצוה על הנס ויאמר דיתקיים דין תמיד על ידי זה.

(יט) גמ', ותיפוק לי דכלי עץ העשוי לנחת הוא. הראב"ד (פ"ד מכלים ה"א) פירש, דהא דחשיבי שולחן ומנורה כלי העשוי לנחת אף שאינם מקבלים ארבעים סאה בלח, היינו משום שאסור להזיזם [להזה אמינא], אבל בלאו הכי צריך שיהא ראוי לקבל ארבעים סאה בלח. אמנם מהרמב"ם (שם) נראה שאין צריך שיהא בהם איסור. ותמה הטורי אבן על הראב"ד מהא דמגילה (כו:) דאמר רבא דלו תיבותרא אותבוה, דהוי כלי עץ העשוי לנחת. ומבואר דאם אין רגילים לטלטל כלל, חשיב כלי עץ העשוי לנחת, אף שאין בו מ' סאה בלח, ואין איסור לטלטלו. ועיין במה שהבאנו (שם) דברי הריטב"א בזה.

(כ) גמ', ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום סילוקו כסידורו. הקשה הריטב"א (יומא כא:) כיצד יכלו עולי רגלים ישראלים להוכיח בנס זה, הא ישראל אסורים ליכנס למקדש, ולא היו מביאין השולחן לעזרת ישראל. [אמנם עיין לעיל אות (טו) דהרמב"ם סבר, דהוציאו השולחן לחוץ לגמרי ולדבריו אתי שפיר.] ותירץ, דמחמת החום, היה מעלה הלחם הבל ויכלו להכיר בזה מרחוק. אמנם בשו"ת הרב"ז (ב' אלפים קע"ח) פירש, דהזיזו השולחן עד כנגד פתח ההיכל כדי שיוכלו העם שעמדו מנגד לראותו, ובשעה שסילקו הלחם הישן וסדרו החדש מיהרו להראות הלחם הישן לעם בעודנו חם.

(כא) תוס' ד"ה כלי עץ וכו', בסוה"ד, אלא י"ל דלא מהני טלטולה וכו'. נראה לבאר דבריהם על פי דברי הגמ' בשבת (לא:) שהקשה רבה לעולא, מכדי כל מלאכות ילפינן להו ממשכן, והתם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא. ותירץ לו, שאני התם כיון דכתיב על פי ה' יחנו, כסותר על מנת לבנות במקומו דמי. דהיינו שטלטול המשכן ממקום למקום לא נחשב שהעבר ממקומו אלא היה הכל במקום אחד.]

(כב) תוס' ד"ה שאני, בתוה"ד, ועוד אמר בסמוך ואיבעית אימא וכו'. הקשה הגאון רבי עקיבא איגר מאי סלקא דעתייהו דתוס' בקושייתם, הא על כרחך כוונת הגמ' דדוקא שולחן של מקדש נקרא עץ ולא שאר שולחנות, דהא זאת חילקה הגמ' על הקושיא ממתניתין דהשלחן והדולפקי. [נאפשר לבאר דעת התוס', שקושייתם בדרך של ממה נפשך. דהיינו שתחילה הקשו על מה שהקשו רבנן לר"א אדרבה אי מצופין ליטמאו, וכיון שהגמ' ידעה לקרא דיחזקאל, סברה דיש לחלק בין שלחן למזבחות. ועל כן הקשו מה החילוק הרי גם הם איתנהו בקרא. ועוד הקשו איבעית אימא, הא אי לא ילפינן למזבחות מהאי קרא, היאך אמרו חכמים לר' אליעזר שהצפוי יתבטל למזבח הא גבי שלחן ודולפקי לא מצינו כך. ותירצו, דהקרא לא איירי אלא בשלחן, וכמו שדייקו מתרגום יונתן. ועוד הוסיפו דלא תימא דאם רק שלחן אקרי עץ נימא

(ז) תוס' ד"ה שאין, בתנחומא יש שהיה משה תמה על זה. ביאר היערות דבש (ח"ב דרוש ז') דהוקשה לתוס' מדוע לא עשתה הגמ' קל וחומר ממזבח הנחושת שהיה עצי שיטים, ומצופה נחושת בעובי דינר, ועדיף טפי להוכיח ממנו שהרי היו בו כמה מערכות, והיה בוער בין ביום בין בלילה. והוא מה שהביאו את התנחומא שמה שאל את הקב"ה על מזבח הנחושת, כיצד יתכן שלא ישרף העץ וענה לו הקב"ה דרך אש של מעלה דאש אוכלת אש ואינו מכלה. והיינו דוקא במזבח הנחושת שהיה בו אש של מעלה, ועל כן לא עשתה הגמ' קל וחומר ממזבח הנחושת, דרך דרכו שאש אוכלת אש ואינו מכלה. אלא ממזבח הזהב דהאש שהיתה בו של מטה היא. והראב"ה [מסכת חגיגה, תת"ח, ל"ד כו.] תירץ על קושיא זו, דמזבח הנחושת לא היה לו גג אלא כולו מלא אדמה, וכן כתב רש"י בפירוש התורה (שמות, ל, ג).

(ה) גמ', ת"ח שכל גופן אש. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות) דמתוך דברי תורה שיש בהם נעשה כל גופן אש. כדאיתא בתענית (ד). תלמיד חכם דרתח אורייתא קא מרתחא ליה.

(ו) גמ', שם. ביאר הענף יוסף דהכא מיירי בתלמידי חכמים שהם בעלי עבירות דאם לא כן מה להם בגיהנום. ואמרינן הכא דהם נכנסים לגיהנום ומתעכבים שם ואינם נוזקים כלל, אלא מתנקים ומיטהרים באותה אש, וכמו בגד העשוי מצמר הסלמנדריא שמתכבס באש ואינו ניזוק כלל. ועל גיהנום זה בכי ר' יוחנן בן זכאי, שהיה ירא שמה יעבירוהו בו. [אמנם הצ"ח ברכות (טו): כתב בשם חכמי המוסר, שגם צדיקים כשנכנסים לגן עדן עוברים דרך גיהנום, ומעלים בכך את הרשעים שסבלו דים בגיהנום ואין בכוחם לעלות לבד, ויש לפרש דאחא קאי מה ששנינו שתלמידי חכמים אין אור של גיהנום שולטת בהם. (נ.מ.פ.).]

הדרן עלך מסכת חגיגה

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרן היוממי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היוממי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>